

Kemal Gözler, "Osmanlı Mülki İdare Sistemi Üzerinde Fransız Etkisi: 1864 ve 1871 Vilayet Nizamnameleri Fransa'dan mı İktibas Edilmiştir?", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 52, Sayı 1, Mart 2019, s.1-32.

Not 1.- Aşağıdaki metin kendi sayfa düzenimiz ve başlık stilimizle verilmiştir. Makaleyi *Amme İdaresi Dergisi*nde yayımlandığı sayfa düzeni ve başlık stiliyle okumak için: <http://ammeidaresi.hacibayram.edu.tr/Dergiler> > veya <http://yayin.hacibayram.edu.tr/Dergiler>den *Dergi Seç* > *Amme İdaresi Dergisi* > *Cilt Seç* > 52-2019 > *Sayı Seç* > 1 Mart sekmelerinizi seçiniz.

Not 2.- Bu makale, *Amme İdaresi Dergisine* 28.12.2017 tarihinde gönderilmiştir. Hakem düzeltme raporu ve TODAİE'nin kapatılması gibi sebeplerle, ancak bir buçuk yıl sonra, 15.5.2019 tarihinde yayımlanabilmiştir.

Not 3.- Aşağıdaki metinde AİD'deki sayfa numaraları köşeli parantez içinde [s.XX] şeklinde gösterilmiştir.

OSMANLI MÜLKÎ İDARE SİSTEMİ ÜZERİNDE FRANSIZ ETKİSİ 1864 ve 1871 Vilayet Nizamnameleri Fransa'dan mı İktibas Edilmiştir?

Kemal Gözler*

Özet: Bu makalede Osmanlı mülki idare sisteminin Fransız mülki idare sisteminden alınıp alınmadığı sorunu incelenmektedir. Bu sorunu çözmek amacıyla 1864 ve 1871 Osmanlı Vilayet Nizamnameleri ile başta 22 Aralık 1789 ve 17 Şubat 1800 tarihli Fransız Kanunları olmak üzere vilayetleri düzenleyen dönemin Fransız kanunları arasında karşılaştırma yapılmıştır. Karşılaştırma sonucunda Osmanlı ve Fransız mülki idare sistemleri arasında, sistemin bölümleri, bölümlerdeki organların sayıları, oluşumları, çalışma usûlleri, görev ve yetkileri ve kararlarının uygulanması bakımından pek çok benzerliğin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: 1864 ve 1871 Osmanlı Nizamnameleri, Osmanlı ve Fransız Mülki İdaresi, Vilayet, *Département*.

French Influence on the Ottoman System of Territorial Administration: Are the 1864 and 1871 Vilayet Laws Received from France?

Abstract: This article examines the question of whether Ottoman territorial administration system is taken from the French system. In order to solve this problem, the Ottoman vilayet laws of 1864 and 1871 are compared with the French laws, especially those of 22 December 1789 and 17 February 1800. It is concluded that there are many similarities between Ottoman and French territorial system, in terms of the numbers of the organs in each territorial division, their formations, working procedures, duties and powers and the enforcement of decisions.

Keywords: 1864 and 1871 Ottoman Vilayet Laws, Province, Vilayet, *Département*, Ottoman and French Territorial Administration.

* Prof. Dr. Emekli Öğretim Üyesi.

Hicrî 7 Cemazeyilahir 1281, miladî 7 Kasım 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesi, Türk idare tarihi çalışmalarında gittikçe öne çıkan bir Nizamnamedir. Nizamname hakkında diğer Osmanlı nizamname ve kanunlarıyla kıyaslandığında nispeten zengin bir literatür ortaya çıkmıştır. Son olarak 1864 Nizamnamesi hakkında Ankara’da 6-7 Kasım 2014 tarihlerinde İçişleri Bakanlığı ve TODAİE tarafından “Vilayet Nizamnamesinin 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu” düzenlenmiştir. Sempozyumda sunulan bildirimler Erkan Tural ve Selim Çapar’ın editörlüğünde *1864 Vilayet Nizamnamesi* başlığı altında 2015 yılında kitap olarak yayınlanmıştır (Tural ve Çapar, 2015). Kitapta sunuş konuşmaları ve ekler hariç 25 adet bildiri vardır. [s.2]

I. LİTERATÜRÜN DURUMU

Türkiye’de idare hukuku, idare tarihi ve kamu yönetimi literatüründe Tanzimat sonrası Osmanlı mülkî idare sisteminin ve özellikle de 1864 Vilayet Nizamnamesiyle öngörülen vilayet sisteminin Fransa’dan alındığı yolunda yaygın görüşler vardır. Ne var ki literatürde bu görüşlerin dayanakları gösterilmemiştir.

A. NURAY KESKİN VE NAZIM KARTAL’IN GÖZLEMLERİ

2007 yılında savunduğu doktora tezinin “Fransız Sistemi - 1864 Nizamnamesi: Algılar ve Gerçekler” başlıklı kısmında Nuray Keskin (2007: 188), “1864 Nizamnamesi ile kurulan Osmanlı vilayet sistemi”nin “Fransa departement sistemi model alınarak oluşturulduğu” yolunda ileri sürülen görüşlerin “boşlukta” kaldığını gözlemiştir. Keskin, “konuya ilişkin sınırlı sayıdaki değerlendirmenin de, sorunu açıklama gücüne sahip olmadığı görülmektedir” diye yazmaktadır (Keskin, 2007: 188).

1864 Nizamnamesiyle Fransız modeli örnek alınarak vilayet sistemine geçildiği yolundaki görüşlerin literatürde işgal ettiği yer, Nazım Kartal’ın 2009 yılında 11’inci Ulusal Sosyal Bilimler Kongresinde bildiri olarak sunduğu ve daha sonra 2014’te makale olarak yayınladığı çalışmasında ayrıntılı bir şekilde gösterilmiş ve eleştirilmiştir (Kartal, 2014: 279-294). Kartal, literatürdeki bu yöndeki görüşlere, bunları bir tabloda sıralayarak 27 adet örnek vermektedir (Kartal, 2014: 282-286). Kartal’ın tabloda örnek olarak verdiği kitap ve makalelerde, Kartal’ın da gözlemlediği gibi, 1864 Nizamnamesiyle Fransız sisteminin örnek alınarak vilayet sistemine nasıl geçildiği sorunu tartışılmamakta ve hatta bu kitap ve makalelerin ezici çoğunluğunda bu görüşün dayandığı kaynaklar dahi dipnotta veya sonnotta zikredilmemektedir.

B. ERKAN TURAL’IN KATKISI

Literatürün bu durumu Erkan Tural tarafından “Vilayet Nizamnamesinin 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu”nda sunulmuş “Osmanlı

Taşrasında Fransa Etkisi - 1864 Nizamnamesi'nin Arkasında III. Napolyon mu Vardı?" başlıklı bildirisinde mükemmel bir şekilde tasvir edilmiş ve şiddetli bir şekilde eleştirilmiştir (Tural, 2015: 69-96).

Erkan Tural'a göre literatürde "mülki sistemdeki reformları, otomatik şekilde Fransa üzerinden açıklayan zihniyet hali" vardır (Tural, 2015: 69). Yazar bu zihniyet hâlini Edouard Philippe Engelhardt, Eşref Edib, Talat Mümtaz Yaman, Roderic H. Davison, Enver Ziya Karal, Stanford Jay Shaw, Musa Çadircı, İlber Ortaylı ve Carter V. Findley tarafından ileri sürülen Tanzimat sonrası Osmanlı mülkî idare sisteminin Fransa'dan alındığı yolunda görüşleri incelemiş ve bu yazarların bu görüşleri ispatlayacak delilleri sunamadıklarını, hatta bu yazarların [s.3] bu görüşlerin referanslarını dahi vermediklerini isabetle gözlemiş (Tural, 2015: 70-76) ve şöyle demiştir:

Akademik camiada artık dipnot zahmetine bile girmeden cümle içinde harci alem bir bilgi şeklinde verilen [bu] kanaatin maalesef geçerli tek bir referansının olmayışı oldukça düşündürücüdür (Tural, 2015: 69).

Gerçekten de Türkiye'de idare tarihi ve kamu yönetimi kitaplarında Tanzimat sonrası Osmanlı mülkî idare sisteminin ve özellikle de 1864 Vilayet Nizamnamesiyle öngörülen vilayet teşkilatının Fransa'dan alındığı yolunda yaygın görüşler vardır. Bu görüşler, sanki bunlar, 'iki kere iki dört eder' misali genel bir bilgiymiş gibi kanıtlanma ihtiyacı duyulmadan, dayanakları dipnotlarda gösterilmeden ileri sürülmektedir. Hatta bu görüşleri ileri sürenlerin bir kısmının 1864 Vilayet Nizamnamesinin metnini gördüğünden dahi şüphe edilebilir. Zira söz konusu kitaplarda 1864 Vilayet Nizamnamesinin metnine madde numarası belirtilerek yapılan atıf hemen hemen yok gibidir. Bu yazarlara örnek olarak Nazım Kartal'ın yukarıda bahsettiğimiz tabloda zikredilen yazarlar gösterilebilir (Kartal, 2014: 282-286).

Yazarların vilayet sistemi konusunda kaynak göstermeksizin genel geçer bilgiler vermek veya ikinci el kaynaklara -ki bu ikinci el kaynaklar da birbirini tekrar eden kaynaklardır- atıf yaparak vilayet sistemi hakkında görüş ileri sürmek yerine doğrudan doğruya birinci el kaynaklara, yani 1864 ve 1871 Vilayet Nizamnamelerinin metinlerine bakarak görüş ileri sürmeleri gerekir.

Burada tartışılan sorun şudur: 1864 Nizamnamesi ve onun tamamlayan 1871 Nizamnamesiyle kurulan Osmanlı vilayet sistemi, Fransa'dan mı alınmıştır? Osmanlı vilayet sistemi üzerinde bir Fransız etkisi var mıdır? Varsa bu etkinin kapsamı nedir?

Bu sorun, çözümü imkansız bir sorun değildir. Eğer Osmanlı vilayet sistemi üzerinde bir Fransız etkisi var ise, Osmanlı ve Fransız vilayet sistemleri arasında bir benzerlik olması gerekir. Bu iki sistemi karşılaştırarak Osmanlı vilayet sistemi üzerinde Fransız sisteminin bir etkisi olup olmadığı tespit edi-

lebilir. Böyle bir çalışmaya Tural (2015) tarafından yukarıda zikrettiğimiz bildirisinde teşebbüs edilmiştir. Ancak kanımızca Tural bu teşebbüste başarılı olamamıştır.

C. ERKAN TURAL'IN BİLDİRİSİ HAKKINDA ELEŞTİRİLER

Tural'ın bildirisinin literatürün eleştirildiği ilk kısmı (Tural, 2015: 69-76) oldukça başarılıdır. Tural, konuya ilişkin mevcut literatürün mükemmel bir değerlendirmesini yapmıştır. Ne var ki Tural'ın aynı başarıyı bildirisinin “Fransa Taşrası” başlıklı ikinci kısmında (Tural, 2015: 76-87) gösterdiğini söylemek zordur. Tural'ın başarısızlığının başlıca sebebi, kanımızca, Fransız vilayet sistemini [s.4] düzenleyen Fransız kanunlarına ulaşamamış olmasıdır. Sayın Tural, Fransız vilayet sistemini, bu sistemi düzenleyen birinci el kaynaklar olan Fransız kanunları üzerinden değil, Fransız sistemi üzerine İngilizce olarak yazılmış çeşitli kaynaklar üzerinden incelemektedir. Kullandığı kaynaklar hem içerik, hem de dil bakımından ikinci eldir.

İçerik bakımından ikinci eldir; çünkü kullandığı İngilizce kaynaklarda Fransız kanunlarının çevirisi yoktur. Bu kaynakların önemli bir kısmı somut bir idarî teşkilata ilişkin bir hukukî düzenlemeyi inceleyen kaynaklar değil, bu düzenlemelerin arkasından bulunan tarihsel ve siyasal koşulları tasvir eden genel kaynaklardır.

Diğer yandan Tural'ın kaynakları, İngilizce olmaları nedeniyle dil bakımından da ikinci eldir. Tural'ın bildirisinde Fransız mülkî idare teşkilatı birimlerinin tam ve doğru Fransızca isimleri yoktur. Bunların yerine Tural'ın bildirisinde atf ettiği İngilizce kitaplarda kullanılan *borough*, *parish*, *mayor*, *prefect*, *sub-prefect*, *municipal council* gibi İngilizce terimler kullanılmıştır.

Şüphesiz her yazarın her dili bilmesi şart değildir; zaten bu mümkün de değildir. Bir bilim adamının değeri, bildiği dil veya dillerle ölçülemez. Ancak çalıştığı konunun gerektirdiği dili bilmemek bazen bilim adamı için handikap oluşturur. Maalesef bu problem, Tural'ın bildirisinin ikinci kısmında kendini göstermiştir. Tural'ın ikinci el kaynaklar kullanması, kanımızca yanlış sonuçlara ulaşmasına ve makalesinin bu kısmında bazı yanlışlıklar içine düşmesine yol açmıştır. Şüphesiz bu yanlışlıklar, bu bildirisinin akademik değerini düşürmez; ama bunların düzeltilmeye ihtiyacı vardır.

Örneğin Tural (2015: 91) “*mülki hiyerarşi bağlamında Fransa’da; department-arrondissement¹-commune şeklinde üçlü bir bölümlenme*” yapıldığını yazmaktadır. Oysa Fransa’da geçmişte veya günümüzde böyle bir mülkî bölümlenme yapılmamıştır. Aşağıda ayrıntılarını göstereceğimiz üzere, Fran-

¹ Doğrusu *arrondissement*. ‘*Department*’ kelimesi Tural’ın çalışmasında herhalde İngilizce yazılmıştır. Fransızcası ‘*département*’dir.

sa'da *département-arrondissement-canton* şeklinde mülkî bölümlenme vardır. Zaten Fransa'da *commune*, 'mülkî idare (*administration territoriale*)' teşkilatının bir birimi değil, bir 'mahallî idare (*administration locale*)'dir.

Diğer bir örnek: Tural (2015: 91), "arrondissement'te, sous-prefet ve sulh hakimi dışında bir kadrolaşma'nın görülmediğini yazmaktadır. Bu bilgi doğru değildir. Aşağıda da gösterileceği üzere, 17 Şubat 1800 tarihli Fransız Kanununun 8'inci maddesine göre her *arrondissement*'de *sous-préfet*'nin dışında 11 üyeden oluşan bir *conseil d'arrondissement* vardır. Bu konseyin yetkileri [s.5] 10 Mayıs 1838 tarihli Kanunun 39 ilâ 46'ncı maddelerinde ayrıntılarıyla düzenlenmiştir. Ayrıca *sous-préfet*'nin hiyerarşisi altında başta *secrétaire général* olmak üzere çeşitli memurlar vardır. Fransa'da *sous-préfet*'nin başında bulunduğu makama ve teşkilata *sous-préfecture* ismi verilir ki, bu bizdeki kaymakamlığın karşılığıdır ve bizdeki kaymakamlıklarda olan bürokrasinin benzeri bir bürokrasiyi içerir (Chapus, 2001: 251-252; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, 1999: 112-113; Serrand, 2015: 169-170). Fransa'da personeli olmayan idarî birim, *arrondissement* değil, aşağıda gösterileceği üzere *canton*'dur. Yine Fransa'da 1790-1958 arasında var olan 'sulh hakimi (*juge de paix*)'nin yargı çevresi olan birim *arrondissement* değil, *canton* idi².

Tural, sonuç olarak şöyle diyor: "Fransa etkisinin dışında kalıyoruz. Üstelik söz konusu üniteler karşılaştırıldığında mantık ve işleyiş bakımından farklılıkların sayısı artmaktadır" (Tural, 2015: 91). Biz tersine Fransa'nın etkisi altında kaldığımızı düşünüyoruz. Dahası mülkî idare teşkilatının üniteleri, yani birimleri karşılaştırıldığında, mantık ve işleyiş bakımından Fransız ve Osmanlı sistemleri arasında farklılık değil, büyük bir benzerlik olduğunu da aşağıda göstereceğiz.

Tural'ın ulaştığı nihaî sonuç şudur:

Bâb-ı âli, değişen devlet-toplum ilişkilerine yine kendi bildiği meşreb içerisinde kalarak uyum göstermeye çalışmıştır. Süreci anlamaya çalışmak yerine Fransız yasalarının adaptasyonu ile dönemi açıklamaya çalışan yaklaşımların, esas kaynaklar üzerinden yapılan çalışmalarla birlikte değerlendirilmesi kaçınılmaz bir zorunluluktur (Tural, 2015: 92).

Biz öyle düşünmüyoruz. Osmanlı'da, Fransız kanunlarının adaptasyonu değil; çok daha fazlası yapılmış, Fransız mülkî idare sistemi iktibas edilmiştir.

² 15-24 Ağustos 1790 tarihli Adliye Teşkilatı Hakkında Kanuna göre her *canton*'da bir 'sulh hakimi (*juge de paix*)' olacaktı (*Loi des 16 et 24 août 1790 sur l'organisation judiciaire, Titre I, Art. 1*). Sulh hakimliği kurumu, Fransa'da 22 Aralık 1958 tarih ve 58-1273 sayılı *Ordonnance* ile lağvedilmiştir (<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000886583>, 25.12.2017).

Yukarıdaki alıntıda Tural'ın (2015: 92) isabetle vurguladığı gibi, Osmanlı ve Fransız sistemleri arasındaki benzerliğin “*esas kaynaklar*”³ üzerinden yapılan çalışmalarla birlikte değerlendirilmesi” gerekir. Tural'ın bu çalışmasında ve keza başka çalışmalarında⁴, Osmanlı'ya ilişkin ‘esas kaynaklar’, yani 1864 ve 1871 Vilayet Nizamnameleri başarıyla kullanılmaktadır⁵. Ne var ki, Tural'ın söz konusu makalesinde Fransa'ya ilişkin ‘esas kaynaklar’, yani Fransa’da vilayetleri [s.6] düzenleyen kanunlar kullanılmamıştır. Yazar, mülkî idareyi düzenleyen Fransız kanunlarının Fransızca metinlerine ulaşamadığı gibi, ulaştığı İngilizce kaynaklar da söz konusu kanunların metinlerine ilişkin değildir.

II. FRANSIY VE OSMANLI MÜLKÎ İDARE SİSTEMLERİ ARASINDA KARŞILAŞTIRMA

1864 ve 1871 Vilayet Nizamnameleriyle kurulan Osmanlı mülkî idare sisteminin Fransız mülkî idare sisteminden alınıp alınmadığı sorunu çözümü imkansız bir sorun değildir. Eğer Osmanlı mülkî idare sistemi, Fransız sisteminden alınmış ise, Osmanlı sistemi ile Fransız sistemi arasında, bu sistemlerde yer alan organların oluşum tarzları, çalışma usûlleri ve görev ve yetkileri bakımından benzerlik olması gerekir.

Böyle bir benzerliğin olup olmadığını tespit için ise 1871 itibarıyla yürürlükte olan Fransız ve Osmanlı mülkî idare sistemlerini birbiriyle karşılaştırmak gerekir. Biz bu karşılaştırmayı her iki sistem hakkında yazılmış kitaplar ve makaleler, yani ikinci el kaynaklar üzerinden değil; doğrudan doğruya her iki sistemi kuran nizamname ve kanunlar, yani birinci el kaynaklar üzerinden yapacağız.

Karşılaştırmada zaman noktamız 1871 yılıdır. O hâlde öncelikle Osmanlı’da ve Fransa’da ‘merkezî idarenin taşra teşkilatı’⁶ nı veya daha hukukî bir tabirle ‘devletin mülkî idaresi (*administration territoriale de l'État*)’ni düzenleyen 1871 yılı itibarıyla yürürlükte olan nizamname ve kanunları tespit etmemiz ve bunları okuyucuya tanıtmamız gerekiyor.

A. OSMANLI MEVZUATI

1871 yılı itibarıyla Osmanlı mülkî idare teşkilatı şu iki Nizamnameyle düzenlenmiştir⁶ (Bu makalede bunlardan birincisi ‘1864 Nizamnamesi’, ikincisi ise ‘1871 Nizamnamesi’ olarak zikredilmiştir):

³ Vurgu bize ait.

⁴ Örneğin Tural, 2004a; 2004b; 2005.

⁵ Zaten 1864 Nizamnamesinin tam metnini yeni harflere çevirip yayınlayan kişi de Erkan Tural (2004a: 110-120)’dır.

⁶ Bu iki nizamnameden başka 1861 Lübnan Nizamnamesi, 1864 Tuna Vilayeti Nizamnamesi ve 20 Ocak 1868 Girit Vilayet Nizamnamesi vardır. Bunlar genel nizamnameler olma-

1. **1864 Vilayet Nizamnamesi:** Hicrî 7 Cemazeyilahir 1281, Rumî 26 Teşrinievvel 1280, Miladî 7 Kasım 1864 Tarihli “Vilâyet Nizamnamesi”, *Düstur*, Tertip 1, Cilt I, s.608-624. Eski yazılı orijinal metne TBMM Kütüphanesi Açık Erişim Sisteminden ulaşılabilir: <http://hdl.handle.net/11543/67> (22.12.2017). Nizamnamenin Latin harflerine çevrilmiş tam metnine şu kaynaklardan ulaşılabilir: Tural, 2004a: 110-120; Tural ve Çapar, 2015: 374-384.
2. **1871 Vilayet Nizamnamesi:** Hicrî 29 Şevval 1287, Rumî 9 Kânûnusânî 1286, Miladî [s.7] 22 Ocak 1871 Tarihli ‘İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi’, *Düstur*, Tertip 1, Cilt I, s.635-651. Eski yazılı orijinal metne TBMM Kütüphanesi Açık Erişim Sisteminden ulaşılabilir: <http://hdl.handle.net/11543/67> (22.12.2017). Nizamnamenin Latin harflerine çevrilmiş tam metnine şu kaynaklardan ulaşılabilir: Seyitdanlıoğlu, 1996b: 91-103; Seyitdanlıoğlu, 1996c: 89-99; Tural ve Çapar, 2015: 422-441.

Belirtelim ki 1871 Nizamnamesi, 1864 Nizamnamesini yürürlükten kaldıran değil, onu tamamlayan, ona göre aynı konuda daha ayrıntılı düzenlemeler getiren bir nizamnamedir. Dolayısıyla bu iki Nizamname aynı anda yürürlükte olan nizamnamelerdir. 1864 ve 1871 Nizamnameleri, 13 Mart 1329 (1913) tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanun-ı Muvakkatinin 148’inci maddesiyle her ikisi birlikte resmen yürürlükten kaldırılmıştır.

B. FRANSIZ MEVZUATI

1871 yılı itibarıyla Fransız mülkî idare teşkilatı şu kanunlarla düzenlenmiştir (Her biri bu makalede sadece ‘... tarihli Kanun’ formatında zikredilmiştir):

1. **22 Aralık 1789 Tarihli Kanun:** *Loi du 22 décembre 1789 relatif à la constitution des assemblées primaires et des assemblées administratives* (22 Aralık 1789 Tarihli Birinci Meclislerin ve İdare Meclislerinin Oluşturulmasına İlişkin Kanun). Tam metni için bkz.: Duvergier, 1834 : 73-78. Tam metnine Fransız Millî Kütüphanesinin *Gallica* veri tabanından *online* olarak ulaşılabilir: <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k65102508/> (10.12.2017).
2. **17 Şubat 1800 Tarihli Kanun:** *Loi du 28 pluviôse an VIII [17 février 1800] concernant la division du territoire de la République et l’administration* (28 Pluviôse Yıl VIII [17 Şubat 1800] Tarihli Cumhuriyetin ve İdarenin Mülkî Taksimine İlişkin Kanun), *Bulletin des lois*, No 17, Texte No 115, s.1-9 (<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k6534793j/f268>, 10.12.2017)
3. **22 Haziran 1833 Tarihli Kanun:** *Loi du 22 juin 1833 sur l’organisation des conseils généraux de département et des conseils d’arrondissement* (22 Haziran 1833 Tarihli İl Genel Meclisi ve İlçe Meclislerinin Teşkilatı Hakkında Kanun). Tam metni için bkz.: Dumesnil, 1843: 40-49. Kaynağa *online* olarak izleyen linkten ulaşılabilir: <https://books.googleusercontent.com/books/content?req=AKW5QaeQxBGAPBq18mk0Ohy0PYC8> (14.12.2017).
4. **10 Mayıs 1838 Tarihli Kanun:** *Loi du 10 mai 1838 sur les attributions des conseils généraux et des conseils d’arrondissement* (10 Mayıs 1838 Tarihli [II] Genel Meclis-

lerinin ve İlçe Meclislerinin Yetkileri Hakkında Kanun), *Bulletin des lois*, No 570, s.629-638 (<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k4864180/f644>, 14.12.2017).

5. **25 Mart 1852 Tarihli Kararname:** *Décret du président de la république française du [s.8] 15 mars 1852 sur la décentralisation administrative* (25 Mart 1852 Tarihli İdarî Adem-i Merkeziyet Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi), *Bulletin des Lois*, No 3833, s.531-534 (<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k6461921d/f585>, 14.12.2017).
6. **13 Nisan 1861 Tarihli Kararname:** *Décret impérial du 13 avril 1861 qui modifie celui du 25 mars 1852, sur la Décentralisation administrative* (13 Nisan 1861 Tarihli 25 Mart 1852 Tarihli İdarî Adem-i Merkeziyet Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesini Değiştiren İmparatorluk Kararnamesi) No 8928, *Bulletin des lois*, No 922, s.477-481, (<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k9736482f/f509>, 15.12.2017).
7. **21 Haziran 1865 Tarihli Kanun:** *Loi du 21 juin 1865 relative aux conseils de préfecture* (21 Haziran 1865 Tarihli İl İdare Meclisleri Hakkında Kanun), *Bulletin des lois*, n° 1300, Texte n° 13.336). Kanunun tam metnine izleyen kaynaktan ulaşılabilir: Souviron ve de Pontich, 1904: 79-80 (<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k1412938/f85>, 20.12.2017).

Yukarıda listelenen Fransız kanun ve kararnameleri birbirini ilga eden değil, birini değiştiren ve tamamlayan kanun ve kararnamelerdir. Dolayısıyla sonraki tarihli kanun ve kararnamede aksine hüküm yoksa, önceki tarihli kanun ve kararnamelerin hükümleri 1871 yılı itibarıyla yürürlüktedir.

Fransa’da *conseil général de département* (il genel meclisleri) hakkında 10 Ağustos 1871 tarihli bir Kanun var ise de bu Kanunu 1864 ve 1871 tarihli Osmanlı Nizamnameleri ile karşılaştırmada esas alamayacağımız aşikardır. Zira 1871 Osmanlı Nizamnamesi 22 Ocak tarihlidir.

Şimdi yukarıdaki Osmanlı mevzuatı ile Fransız mevzuatını karşılaştıralım.

C. MÜLKÎ BÖLÜMLEME BAKIMINDAN KARŞILAŞTIRMA

Önce içinde yüzeceğimiz denizi kuşbakışı görmek için genel şemayı vermekte yarar vardır: 1871 yılı itibarıyla Fransa’da devletin mülkî taksimatı şu şekildedir: 22 Aralık 1789 ve 17 Şubat 1800 tarihli Kanunlara göre Fransız ülkesi, *département*’lara, *département*’lar, *arrondissement*’lara, *arrondissement*’lar, *canton*’lara bölünmüştür⁷. Fransızca bilmeyen okuyucular için bu terimlerin sırasıyla ‘departman’, ‘arondisman’ ve ‘kanton’ diye okuduklarını not edelim. *Département - arrondissement - canton* şeklindeki bölümlenme Fransa’da bugün için de geçerlidir. 1871 Nizamnamesine göre Osmanlı ülkesi ise vilayetlere, “vilâyetler livâlara ve livâlar kazâlara ve ka-

⁷ Terimlerde bir hata yapmamak için bu makalede Fransız mülkî idare bölümlerinin ve bu bölümlerdeki organların isimlerini Fransızca olarak veriyoruz. Türkçeleri sadece ilk geçtiği yerde verilmiştir.

zâlar nahiyelere ve nahiyeler karyelere” ayrılıyordu (m.1). Şimdi bu bölümlemeyi daha yakından görelim. [s.9]

1. Fransa’da

Fransız Devriminden hemen sonra çıkarılan 22 Aralık 1789 tarihli Kanununun 1’nci maddesinde açıkça “Krallığın ‘*département*’lara yeni bir bölümlemesi yapılacaktır (*il sera fait une nouvelle division du royaume en départements*)” denmektedir. Fransız mülkî bölümlemesinde ilk basamaktaki bölümün ismi *département*’dir. *Département*’lar aşağıda açıklayacağımız gibi Osmanlı döneminde vilayetlerin, Cumhuriyet döneminde de illerin karşılığıdır.

22 Aralık 1789 tarihli Kanununun 2’nci maddesine göre, her *département* da kendi içinde *district*’lere bölünecektir. 17 Şubat 1800 tarihli Kanunla *district*’lerin ismi *arrondissement* olarak değiştirilmiştir. Aşağıda açıklayacağımız gibi bunlar, Osmanlı döneminde ‘kaza’ların, Cumhuriyet döneminde de ‘ilçe’lerin karşılığıdır.

22 Aralık 1789 tarihli Kanununun 3’üncü maddesine göre, her *arrondissement* da kendi içinde *canton* olarak isimlendirilen kısımlara bölünecektir. *Canton*’lar, *arrondissement*’ların alt bölümleri olarak, Osmanlı’daki kazaların alt bölümü olan ‘nahiye’lerin veya Cumhuriyet döneminde ilçelerin alt bölümü olan ‘bucak’ların karşılığıdır.

Belirtelim ki Fransa’da 22 Aralık 1789 ve 17 Şubat 1800 tarihli Kanunlarla yapılan mülkî idare bölümlemesi günümüzde aynen geçerlidir.

2. Osmanlı’da

22 Ocak 1871 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi göre, “vilâyetler livâlara ve livâlar kazâlara ve kazâlar nahiyelere ve nahiyeler karyelere” bölünüyordu (m.1).

Bu bölümlenme, 22 Aralık 1789 tarihli Fransız Kanunuyla yapılmış olan bölümlenmeye paralel bir bölümlenmedir. Şu farkla ki, Fransa’da *département*’lar ile *arrondissement*’lar arasında bir basamak yok iken, Osmanlı’da vilayetler ile kazalar arasında 1864 ve 1871 Nizamnamelerine göre ‘liva’ isimli bir ara basamak vardı. Bilindiği gibi, 1860’larda Osmanlı Devleti arazi itibarıyla Fransa’dan oldukça büyüktü. Muhtemelen bu nedenle vilayetler ile kazalar arasında ‘liva’ ismi verilen Fransa’da olmayan bir ara basamağa ihtiyaç duyulduğu tahmin edilebilir.

1871 Vilayet Nizamnamesine göre Osmanlı Devleti, sadece 27 vilâyete bölünmüştü. Doğrudan doğruya merkeze bağlı olan ‘elviye-i gayri-mülhaka’ adı verilen bazı livalar da vardı (Seyitdanlıoğlu, 1996b: 90). Osmanlı vilayetleri, şimdiki illerden arazi olarak çok daha büyüktü. Bunlardan bazıları

Osmanlı'dan ayrıldığında ayrı bir devlet olmuştur. Cumhuriyet döneminde ise mülkî taksimatta 'liva' basamağına son verilmiştir. 20 Nisan 1340 (1924) tarih ve 491 sayılı [s.10] Teşkilat-ı Esasiye Kanununun 91'nci maddesinde, "Türkiye..., vilâyetlere, vilâyetler kazâlara, kazâlar nahiyelere münkasımdır" denmektedir. 18 Nisan 1929 tarih ve 1426 sayılı Vilayetler İdaresi Kanunuyla da mülkî taksimatta livalara yer verilmemiş, *vilayet-kazana-nahiye* şeklinde üçlü bölümlenme yapılmıştır⁸. Coğrafya itibarıyla eski vilayetlere son verilmiş, eskiden liva olan birimler hukuken vilayete dönüştürülmüştür. Yani 18 Nisan 1929 tarih ve 1426 sayılı Vilayetler İdaresi Kanunuyla Cumhuriyet döneminde arazi ve coğrafya bakımından vilayetler, hukukî statü bakımından ise livalar lağvedilmiştir⁹. Türkiye'de cumhuriyet dönemi mülkî idare taksimatının Fransız mülkî idare taksimatıyla aynı olduğunu söyleyebiliriz: Fransa'da *département-arrondissement-canton* şeklinde üçlü bir bölümlenme; Türkiye'de cumhuriyet döneminde *il-ilçe-bucak* şeklinde üçlü bir bölümlenme vardır.

Mülkî taksimatta 1864 ve 1871 Nizamnameleri tarafından öngörülen 'liva' basamağı, yukarıdaki sebeplerle bu çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır. Ayrıca belirtelim ki, livaların kapsam dışında bırakılmasının, makalenin konusu bakımından doğuracağı bir sakınca da yoktur. Zira 1864 Nizamnamesinin livalara ilişkin hükümleri ile kazalara ilişkin hükümleri birbirine paraleldir. Livada devlet tarafından atanan bir mutasarrıf (m.29), kazada ise yine devlet tarafından atanan bir kaymakam vardır (m.43). Livada mutasarrıfın, kazada kaymakamın maiyetinde birer 'idare meclisi' bulunmaktadır (m.33, 46). Gerek liva, gerekse kaza idare meclisi, hâkim, müftü, gayrimüslim ahalinin ruhani reisleri, muhasebeci ve tahrirat müdürü ile dereceli bir seçim yoluyla belirlenen livalarda ikişer, kazalarda üçer Müslim ve gayrimüslim üyeden oluşmaktadır (m.33, 46). Seçim yoluyla belirlenen üyelerin seçim usûlleri de benzerdir (m.67-69, 73-75). Liva ve kaza idare meclislerinin görev ve yetkileri de benzerdir (1871 Nizamnamesi, m.91, 92). Dolayısıyla aşağıda kazalara ilişkin yapılan açıklamaların çok büyük ölçüde livalar için de geçerli olduğu söylenebilir.

* * *

22 Aralık 1789 tarihli Fransız Kanununda (m.7, 12) ve 17 Şubat 1800 tarihli Fransız Kanununda (m.12, 13, 15, 19), *municipalité* ve *commune*'lere ilişkin hükümler vardır. 1864 Osmanlı Nizamnamesinde (m.54-63) *köylere*, 1871 Osmanlı Nizamnamesinde (m.111-129) de *belediyelere* ilişkin hükümler vardır. Bu makalede Fransız *municipalité* ve *commune*'leri ile Osmanlı

⁸ 18 Nisan 1929 tarih ve 1426 sayılı Vilayetler İdaresi Kanunu, "Madde 1.- Türkiye... vilâyetlere, vilâyetler kazalara, kazalar nahiyelere münkasemdir. Nahiyeler de kasaba ve köylerden tereküp eder".

⁹ Doktora tezinde Nazım Kartal (2000: 82) "coğrafi olarak vilayetler, içerik olarak livalar kaldırılmıştır" diye yazar.

belediye ve köyleri karşılaştırılmayacaktır. Zira gerek Fransa’da, gerekse Osmanlı’da [s.11] bunlar ‘mülkî idare (*administration territoriale*)’nin, yani merkezî idarenin taşra teşkilâtının birimleri olarak değil, birer ‘mahallî idare (*administration locale*)’ olarak kabul edilmişlerdir. En azından bunlar, baştan nitelikleri tartışmalı olsa da zamanla tartışmasız bir şekilde mahallî idare hâline gelmişlerdir. Biz Osmanlı/Türk belediye ve köy sisteminin de Fransız *commune* sisteminden alındığını düşünüyoruz. Ancak bu, ayrı bir inceleme konusudur ve böyle bir incelemeyi başka bir makalemizde yapmayı planlıyoruz.

* * *

Yukarıda görüldüğü gibi mülkî taksimat bakımından Fransız ve Osmanlı sistemleri arasında, liva basamağı bir yana bırakılırsa, benzerlik vardır. Bu benzerlik sadece bölümlenme bakımından değil, bu bölümlenmenin her bir basamağında yer alan organların oluşumu, işleyiş usûlleri ve görev ve yetkileri bakımından da mevcuttur. Şimdi bu benzerlikleri sırasıyla *département* - vilayet, *arrondissement* - kaza ve *canton* - nahiye örnekleri üzerinden görelim:

D. DÉPARTEMENT - VİLAYET KARŞILAŞTIRMASI

Fransa’da *département*’lar, ilk defa Fransız Devriminden hemen sonra Kurucu Meclis tarafından çıkarılan 22 Aralık 1789 tarihli Kanunla kurulmuşlardır. Fransızca *département* kelimesi, *départir* (bölüştürmek) fiilinden gelmekte olup ‘bölüm’ demektir. Ancak idarî teşkilat söz konusu olduğunda *département*, Türkçeye ‘vilayet’ veya ‘il’ diye çevrilir. 22 Aralık 1789 tarihli Kanunun 1’nci maddesinde, kurulacak *département* sayısının 75 ile 85 arasında olması öngörülmüştür. 15 Ocak 1790 - 16 Ocak 1790 tarihli Kanunla 83 *département* kurulmuştur (Chapus, 2001: 233). Bu *département*’lar bugün de aşağı yukarı aynı *département*’lardır. 2016 yılı itibarıyla Fransa’da 5’i deniz aşırı topraklarda olmak üzere toplam 101 *département* vardır (Ferstenbert, Priet ve Quilichini, 2016; 136).

17 Şubat 1800 tarihli Kanunun 2’nci maddesinde “her ‘*département* (il)’da bir ‘*préfet* (vali)’, bir ‘*conseil de préfecture* (valilik meclisi)’ ve bir ‘*conseil général de département* (il genel meclisi)’ olacaktır” denmektedir¹⁰.

Bu organlar aynen 1864 ve 1871 tarihli Osmanlı Nizamnameleri tarafından da öngörülmüş organlardır. Nizamnamelere göre her vilayette bir ‘*vali*’ (1864 Nizamnamesi, m.6; 1871 Nizamnamesi, m.4), valinin maiyetinde bir ‘*meclis-i idare-i vilayet*’ (1864 Nizamnamesi, m.13; 1871 Nizamnamesi, m.76) ve bir ‘*meclis-i umumiye-i vilayet*’ (1864 Nizamnamesi, m.25; 1871 Nizamnamesi, m.62) bulunmaktadır.

¹⁰ Maddenin orijinali şöyledir: “Art. 2. Il y aura dans chaque département un préfet, un conseil de préfecture, et un conseil général de département”.

[s.12] Görüldüğü gibi 17 Şubat 1800 tarihli Fransız Kanununun ve 1864 ve 1871 Osmanlı Nizamnamelerinin kurduğu organların *isimleri* dahi anlam olarak aynıdır. 1864 ve 1871 Nizamnamelerinin kullandığı ‘vali’ kelimesi 17 Şubat 1800 tarihli Fransız Kanununun kullandığı ‘*préfet*’ kelimesinin dengidir. Keza 1864 ve 1871 Nizamnamelerinin kullandığı ‘meclis-i idare-i vilayet’ terimi 17 Şubat 1800 tarihli Fransız Kanununun kullandığı ‘*conseil de préfecture*’ teriminin karşılığıdır. Nihayet 1864 ve 1871 Nizamnamelerinin kullandığı ‘meclis-i umumiye-i vilayet’ terimi, 17 Şubat 1800 tarihli Fransız Kanununun kullandığı ‘*conseil général de département*’ teriminin kelime kelime çevirisidir.

Bu sonuncu benzerlik çok manidardır: Bilindiği gibi sadece 1864 ve 1871 Nizamnameleri değil, 13 Mart 1329 (1913) tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-ı Muvakkatinde de ‘meclis-i umumiye-i vilayet’ terimi kullanılmıştır. Keza Türkiye’de bugün de 22 Şubat 2005 tarih ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanununa göre il özel idaresinin karar organının adı ‘il genel meclisi’dir.

Bu meclisin adına Fransa’da ‘*général*’, Türkiye’de ‘umumî’ veya ‘genel’ sıfatının eklenmesi tamamıyla bir tuhafliktir. Bu meclis neden ‘genel’ sıfatıyla nitelendirilmektedir? Fransa’da ve Türkiye’de bunun mantıklı bir izahı yoktur. Zira gerek Fransa’da ‘*conseil général de département*’, gerekse Türkiye’de ‘meclis-i umumiye-i vilayet’ veya ‘il genel meclisi’, il *genel* idaresinin değil, il *özel* idaresinin karar organıdır. Mantıklı davranılsaydı bu meclise ‘meclis-i hususiye-i vilayet’ veya ‘il özel meclisi’ ismi verilmeliydi.

Türkiye’de de, Fransa’daki yanlışlığın sürdürülmüş olması, 1864 ve 1871 Nizamnamelerinin kurduğu bu meclisin 17 Şubat 1800 tarihli Fransız Kanunundan iktibas edildiğini gösteren bir delildir. Zira böyle bir iktibas olmasaydı, 1864 ve 1871 Nizamnamelerini kaleme alanların bu meclise böyle yanlış bir isim vermemeleri gerekirdi. Böyle yanlış bir isim verdiler; çünkü 1864 ve 1871 Nizamnamelerinin kaleme alırken 17 Şubat 1800 tarihli Fransız Kanunundan yararlanıyorlardı. Eğer 17 Şubat 1800 tarihli Fransız Kanununda bu meclise ‘*conseil général de département*’ ismi verilmiyorsa, 1864 Nizamnamesini kaleme alanların aklına ‘umumî’ sıfatını kullanmak gelmezdi. Zira yukarıda da belirttiğimiz gibi, bu meclisin isminde ‘genel’ sıfatının geçmesini gerektirecek bir sebep yoktur. Nitekim Fransa’da il özel idarelerinin karar organı olan bu meclisin isminden ‘*général*’ sıfatı 2015 yılında yürürlüğe giren 17 Mayıs 2013 tarih ve 2013-403 sayılı Kanun ile çıkarılmış ve meclisin adı ‘*conseil départemental* (il meclisi)’ olarak değiştirilmiştir. Bakalım Türk kanun koyucusu mehz Kanunda 215 yıl sonra yapılan bu değişikliği Türkiye’ye ne zaman aktaracak ve ‘il genel meclisi’nin adını ‘il meclisi’ olarak değiştirecektir?

[s.13] 1864 ve 1871 Osmanlı Nizamnamelerinin kurduğu organlar, sadece isimleri itibarıyla değil, bu organların *oluşumu, göreve geliş usûlleri* ve *keza görev ve yetkileri* bakımından da dönemin Fransız kanunlarının kurduğu organlara benzemektedir. *Préfet* - vali karşılaştırmasından başlayalım.

1. *Préfet* - Vali Karşılaştırması

17 Şubat 1800 tarihli Fransız Kanununa göre '*préfet*', 'Birinci Konsül (*Premier Consul*)', yani devlet başkanı tarafından atanır (m.18). 1864 Osmanlı Nizamnamesine göre ise vali, Padişah tarafından atanır (m.6).

17 Şubat 1800 tarihli Fransız Kanununun 3'üncü maddesine göre "ilin idaresinden tek başına vali sorumludur (*le préfet sera chargé seul de l'administration*). Yani valilik makamı kolejyal bir makam değil, bir *corporation sole*, yani tek kişi tarafından işgal edilen bir makamdır. 1871 Nizamnamesine göre de vilayetin idaresi tek kişilik bir makam olan valiye aittir. Nizamnamenin 1'inci maddesine vali, vilayetin genel idaresinin 'başı' ve 'merci' dir. 1864 Nizamnamesinin 6'ncı maddesi de vilayetin mülkî, malî ve zabıta işlerinin "valiye muhavvel" olduğunu (havale edildiğini) hüküm altına almaktadır.

Fransa'da *préfet*'lerin görev ve yetkileri, 25 Mart 1852 tarihli Kararnameyle kararnameye ekli dört ayrı tabloda kendi içinde gruplandırılarak sayılmıştır. Bu Kararnamede değişiklik yapan 13 Nisan 1861 tarihli Kararnameyle valilere pek çok ek görev ve yetki de verilmiştir. Pascal Jan (2015: 18) bu Kararnamelerle valilere verilmiş toplam 102 adet görev ve yetki saymıştır.

1864 Nizamnamesinin 7 ilâ 15'inci maddelerinde valinin mülkiye, maliye, nafia, ticaret, zabıtaya ilişkin görevleri sayılmıştır. 1871 Nizamnamesinde ise 'valinin vezaifi' 4 ilâ 16'ncı maddeleri arasında, 25 Mart 1852 tarihli Fransız Kararnamesine benzer şekilde 'mülkiye' (m.5-7), 'maliye' (m.8-10), 'maarif' (m.11), 'nafia' (m.11), 'zabtiye' (m.12) ve 'cezâiye' ilişkin görevler şeklinde gruplara ayrılarak düzenlenmiştir.

Belirtelim ki, Türkiye'de bugün de il idaresinin başında ilk defa 1864 Nizamnamesi tarafından düzenlenen 'vali' bulunmaktadır. Günümüzde vali-yi düzenleyen 16 Haziran 1949 tarih ve 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun valiye ilişkin hükümleri ile 1864 ve 1871 Nizamnamelerinin valiye ilişkin hükümleri arasında pek çok benzerlik vardır. 16 Haziran 1949 tarih ve 5442 sayılı İl İdaresi Kanununu ile 1871 Vilayet Nizamnamesi arasında sadece valiye ilişkin değil, vali muavini ve il idare şube başkanları bakımından da benzerlik vardır.

Ayrıca ilave edelim ki, 1864 Nizamnamesi (m.6, 64) ve 13 Mart 1329 (1913) tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-ı Muvakkatine (m.1, 76 ve

87) göre vali, hem il genel idaresinin, hem de il özel idaresinin başı ve yürütme [s.14] organıdır. Valinin bu çifte sıfat ve görevi bugün de devam etmektedir (16 Haziran 1949 tarih ve 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu, m.4; 22 Şubat 2005 tarih ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, m.29). Valinin bu ‘çifte görevi (*dédoublement fonctionnel*)’ de Fransa’dan alınmıştır. Fransa’da vali, 2 Mart 1982 tarih ve 82-213 sayılı Kanuna kadar hem merkezî idarenin taşra teşkilatı olan *département*’ın, hem de mahallî idare olan ilin *département*’ın, yani ‘il özel idaresi’ nin yürütme organıydı (Chapus, 2001: 289). Valinin bu ‘çifte görevi’ dahi Osmanlı/Türk mülkî idare sisteminin Fransız kaynaklı olduğunun bir göstergesidir.

2. *Conseil de préfecture* - Vilayet İdare Meclisi Karşılaştırması

17 Şubat 1800 tarihli Fransız Kanununa göre *conseil de préfecture* üyeleri de ‘Birinci Konsül (*Premier Consul*)’, yani devlet başkanı tarafından atanır (m.18). Üye sayısı Kanunun 2’nci maddesinin ikinci fıkrasında sayılan *département*’larda beş, üçüncü fıkrasında sayılan *département*’larda dört, dördüncü fıkrasında sayılan *département*’larda ise üçtür (m.2). Kanunun 5’inci maddesine göre, valinin katıldığı durumlarda *conseil de préfecture*, valinin başkanlığında toplanır. Oyların eşitliği hâlinde valinin oyunun olduğu tarafın oyu tercih edilir. 21 Haziran 1865 tarihli Kanunla *conseil de préfecture*’ün üyelerinin sayısı, nitelikleri ve seçim usûlü tekrar düzenlenmiştir. Seine *Département*’ında sekiz, Kanunun birinci maddesinde sayılan *département*’larda dört ve diğer *département*’larda ise üç üyeden oluşmaktadır (m.1). Üyelerin hukuk fakültesi mezunu olmaları veya idare veya adliye alanında en az 10 yıllık tecrübeye sahip olması şartı aranmıştır (m.2). Başkan yine validir (m.4). *Conseil de préfecture*, valinin katılmadığı toplantılarda, toplantılara başkanlık yapmak üzere kendi üyeleri arasından bir başkan vekili seçer (m.4).

1864 ve 1871 Nizamnamelerinin 13’üncü maddelerine göre ‘idare meclisi’, “müfettiş-i hükkâm-ı şer’iyye ve muhasebeci ve mektucu ve hariciye müdürü ve üçü müslim ve üçü gayrimüslim ahâlîden müntehib kimselerden mürekkep olacak”tır. İdare meclisinin başkanı vali veya onun yokluğunda valinin vekalet verdiği memurdur. Oyların eşitliği hâlinde valinin veya valine vekaleten başkanlık makamında bulunan kişinin oyu ne tarafta ise çoğunluğun o tarafta olduğu varsayılır¹¹. Oyların eşitliği hâlinde benimsenen çözüm, 17 Şubat 1800 tarihli Fransız Kanununun 5’inci maddesinden iktibas edilmiştir.

¹¹ Maddenin aslı şöyledir: “*Seksenüçüncü Madde*: ... vâlinin ve gıyâbı halinde riyâset makamında bulunan zâtın reyî ne tarafa ise ekseriyyet o tarafta add olunur”. Yazıçevrimi Seydanhoğlu’na (1996c: 92) aittir.

Fransa'da *conseil de préfecture*'ün görev ve yetkileri, 17 Şubat 1800 tarihli Kanunun 4'üncü maddesinde sayılmıştır. Bu görev ve yetkilerin bir kısmı idarî, bir kısmı ise yargısal niteliktedir. Fransa'da '*conseil de préfecture*'ün [s.15] yargısal görev ve yetkileri, 30 Eylül 1953 tarih ve 53-934 sayılı Kararnameyle, idare mahkemeleri kuruluncaya kadar devam etmiştir. Fransa'da '*conseil de préfecture*'ler 1800 yılından 1953 yılına kadar ilk derece idare ve vergi mahkemesi olarak çalışmışlardır (Chapus, 2001: 749-750).

1871 Nizamnamesi de 76 ilâ 89'uncu maddelerinde 'vilayet idare meclisi'nin görev ve yetkilerini aynen Fransa'da olduğu gibi idarî ve yargısal olmak üzere ikiye ayırıp düzenlemiştir. Nizamnamenin 76'ncı maddesine göre, vilayet idare meclisinin karar vermekle görevli olduğu konular, 'idarî işler (*umur-ı idare*)' ve 'idarî davalar (*deavi-i idare*)' olmak üzere başlıca iki kısma ayrılmıştır¹². İdarî işler, Nizamnamenin "umur-ı idarenin beyanındadır" başlıklı 77'nci maddesinde, idarî davalar ise "deavi-i idarenin beyanındadır" başlıklı 78'inci maddesinde düzenlenmiştir. 78'inci maddeye göre, vilayet idare meclisi, başlıca görev ve yetkisi, halkın hükûmet memurları aleyhine şikayetlerinden, vergilerin dağıtılmasından doğacak uyuşmazlıkların çözümlenmesinden ve keza hükûmet ile fertler arasında devlet mallarının iltizamına ve diğer sözleşmelere ilişkin davaların görülmesinden ibarettir¹³.

İlave edelim ki 1864 Nizamnamesiyle kurulan 'vilayet idare meclisleri', günümüzde de 'il idare kurulu' adı altında varlıklarını devam ettirmektedirler¹⁴.

Yine ilave edelim ki, günümüzde Türkiye'de 'vilayet idare meclisleri'nin, diğer bir ifadeyle 'il idare kurulları'nın yargısal görev ve yetkilerine 6 Ocak 1982 tarih ve 3576 sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanunun 15'inci maddesiyle son verilmiş, bu görev ve yetkiler için idare ve vergi mahkemeleri kurulmuştur. Yukarıda belirttiğimiz gibi Fransa'da *conseil de préfecture*'lerin 30 Eylül 1953 tarih ve 53-934 sayılı Kararnameyle idare mahkemeleri kuruluncaya kadar yargısal görevleri de vardı. Fransa'da 1953'te gerçekleştirilen reform, Türkiye'de 1982 yılında gerçekleştirilebil-

¹² Maddenin aslı şöyledir: "*Yetmişaltıncı Madde*: Meclis-i İdâre-i Vilâyet'in müzâkeresine me'mûr olduğu mevâdd başlıca iki kısma münkasım olub kısm-ı evvel umûr-ı idâre ve kısm-ı sâni d'ââvî-i idâredir". Yazıçevrimi Seydanlıoğlu'na (1996c: 91) aittir.

¹³ Maddenin aslı şöyledir: "*Yetmişsekizinci Madde*: ... Meclis-i İdâre-i Vilâyetin da'âvî-i idârece vezâ'if-i me'mûresi... ahâlînin me'mûrîn-i hükûmet aleyhinde vâk'î olacak şikâyatıyla kendi beynlerinde tekâlifin sûret-i taksîminden dolayı zuhûr idecek münâzaâtı, râbian, hükûmetle efrâd beyninde emvâl-ı mirîyye iltizâmâtına ve mukavelât-ı sâ'ireye dâ'ir olan daâvîyi rü'yet eylemek husûslarından ibâredir". Yazıçevrimi Seydanlıoğlu'na (1996c: 92) aittir.

¹⁴ 10 Haziran 1949 tarih ve 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 57 ve devamı maddelerine bakınız.

miştir. Ancak 30 yıl kadar gecikmeyle de olsa, bu reform dahi, Türk idare ve idarî yargı sisteminin Fransız kaynaklı olduğunu teyit etmektedir. Osmanlı döneminde Fransız sistemi alındığı gibi, Cumhuriyet döneminde de Fransız sistemi izlenmeye devam edilmiştir. Özetle, Fransız etkisinin sadece Osmanlı dönemine veya Cumhuriyetin ilk yıllarına [s.16] münhasır olmadığını ve bugün de devam ettiğini söyleyebiliriz. Konumuz değil, ama bu iddiayı teyit için şunu ilave edelim: Fransa’da idarî yargıda 31 Aralık 1987 tarih ve 87-1127 sayılı Kanunla kurulan ‘istinaf idare mahkemeleri (*cours administratives d’appel*)’ ve ihdas edilen ‘istinaf başvurusu (*recours en appel*)’ yolu (Chapus, 1999: 251, 1023-1024), Türkiye’ye ancak 27 yıl sonra 18 Haziran 2014 tarih ve 6545 sayılı Kanunla getirilebilmiştir.

3. Conseil général de département - Meclis-i Umûmî-i Vilâyet Karşılaştırması

17 Şubat 1800 tarihli Fransız Kanunu ile kurulan *conseil général de département* ile 1864 ve 1871 Osmanlı Nizamnameleriyle kurulan ‘meclis-i umûmî-i vilâyet’ arasında üye sayıları ve seçim çevreleri, seçilme usûlleri, üyelerinin seçilme ehliyetleri, çalışma usûlleri, görev ve yetkileri ve kararlarının yürürlüğe girmesi ve icrası bakımlarından benzerlikler vardır. Şöyle:

a) Üye Sayıları ve Seçim Çevreleri.- 17 Şubat 1800 tarihli Fransız Kanununun 2’nci maddesine ve bu Kanunu değiştiren 22 Haziran 1833 tarihli Kanununun 2’nci maddesine göre, *conseil général de département*’ın üye sayısı, toplamda 30’u geçmemek şartıyla, o *département*’daki *canton* sayısı kadar olacaktır. 1864 Osmanlı Nizamnamesinin 25’nci maddesine göre *meclis-i umûmî-i vilâyet*, valinin başkanlığında her livadan seçilecek iki Müslim ve gayrimüslim üyeden oluşuyordu¹⁵. Yani Fransa’da *conseil général de département*’ın üyeleri *arrondissement* bazında; Osmanlı *meclis-i umûmî-i vilâyetin* üyeleri ise liva bazında seçiliyordu. *Arrondissement*’ın karşılığı *kaza* olmakla birlikte, 1864 Nizamnamesine göre vilayet ile kaza arasında ‘liva’ isimli bir ara birimi olduğu için Osmanlı vilayet umumî meclisinin üyelerinin bir alt birim olan liva bazında seçilmesi öngörülmüştür. İsimleri farklı da olsa her iki sistemde vilayet genel meclisi üyelerinin bir alt mülkî bölüm bazında seçildiğini söyleyebiliriz.

b) Seçim Usûlleri.- 17 Şubat 1800 tarihli Fransız Kanununa göre *conseil général de département*’ın bütün üyeleri ‘Birinci Konsül (*Premier Consul*)’, yani devlet başkanı tarafından atanırdı (m.18). Bu hüküm 22 Haziran 1833 tarihli Kanunla değiştirilmiş ve üyelerin, her *arrondissement*’da

¹⁵ Maddenin aslı şöyledir: “*Yirmi Beşinci Madde:* Vilâyette bir meclis-i umûmî-i vilâyet olub beşinci bâbda sûret-i intihâbları ta’yîn olunacağı vechile iki Müslim ve iki gayr-i Müslim olmak üzere her sancakta intihâb ve irsâl olunacak a’zâdan mürekkeb olacak ve işbu meclisin riyâseti vâlide ve riyâset-i saniiyesi me’mûrînden vâlfînin ta’yîn ideceği zâta olacaktır”. Yazıçevrimi Tural’a (2004a: 113) aittir.

toplanacak ikinci seçmenlerden ve jüri listesine kayıtlı vatandaşlardan oluşan bir ‘seçmenler kurulu (seçim meclisi, *assemblée électorale*)’ tarafından seçilmesi usûlü benimsenmiştir (m.3). 1864 Osmanlı Nizamnamesine göre ise meclis-i umûmî-i vilâyetin üyelerini seçme yetkisi, kaza idare meclisleri üyelerinden oluşan heyetlere aitti (m.25, 78). [s.17] Seçim usûlü kendi içinde derecelere sahiptir. Kaza idare meclisi üyelerinin seçimi de adı geçen Nizamnamenin 67 ve devamı maddelerinde düzenlenmiştir. Gerek 1833 Fransız Kanunu, gerekse 1864 Osmanlı Nizamnamesi, oldukça karışık dereceli bir seçim usûlü öngörülmiştir. Bu usûl, bugünkü standartlara göre demokratik bir usûl olarak kabul edilemez; ama üyelerin merkezî idare tarafından atanması usûlüne göre daha demokratik olduğu ve belli ölçüde de olsa halkın katılımı esasına dayandığı açıktır.

c) Seçilme Ehliyetleri.- 22 Haziran 1833 tarihli Fransız Kanununun 4’üncü maddesine göre *conseil général de département*’a üye seçilebilmek için 25 yaşında olmak ve o ilde en az yılda 200 frank doğrudan doğruya vergi ödüyor olmak gerekmektedir. 1864 Osmanlı Nizamnamesinin 77’nci maddesine göre de *meclis-i umûmî-i vilâyete* üye seçilebilmek için vilayet ahalisinden olmak ve “senevi laakal beş yüz guruş doğrudan doğruya devlete vergi” vermek lazımdı. Seçilme ehliyetinin şartlarındaki benzerlik ortadadır.

d) Çalışma Usûlleri.- *Conseil général de département* ile meclis-i umûmî-i vilâyet arasında sadece oluşum biçimleri bakımından değil, çalışma usûlleri bakımından da benzerlikler vardır. Şöyle:

aa) Fransa’da 17 Şubat 1800 tarihli Kanunun 6’ncı maddesine göre *conseil général de département*, yılda bir kere toplanırdı ve toplantı dönemi en çok onbeş günü geçemezdi¹⁶. 1864 Osmanlı Nizamnamesinin 26’ncı maddesi, *meclis-i umûmî-i vilâyetin* senede bir kere toplanacağını ve toplantı döneminin 40 günü geçmeyeceğini öngörüyordu. Burada özellikle not etmek isteriz ki, 17 Şubat 1800 tarihli Fransız Kanununun 6’ncı maddesi hükmü ile 7 Kasım 1864 tarihli Osmanlı Nizamnamesinin 26’ncı maddesi hükmü arasında sadece anlam olarak değil, ifade bakımından da benzerlik vardır: Fransız Kanununun 6’ncı maddesinde “... *la durée de sa session ne pourra excéder quinze jours*”; Osmanlı Nizamnamesinin 26’ncı maddesinde “*müddet-i ictimâ’ ve müzâkerâtı nihayet kırk günü tecaviüz etmeyecektir*” denmektedir.

bb) 22 Haziran 1833 tarihli Fransız Kanununun 13’üncü maddesine göre *conseil général de département*’ın toplantıları aleni değildir. 1871 Osmanlı Nizamnamesinin 70’nci maddesine göre de *meclis-i umûmî-i vilâyetin* “müzakeratına hâricden kimse dâhil olamaz”.

¹⁶ Maddenin orijinal şöyledir: “Art. 6.- Le conseil général de département s'assemblera chaque année: l'époque de sa réunion sera déterminée par le Gouvernement; la durée de sa session ne pourra excéder quinze jours”.

cc) 22 Haziran 1833 tarihli Fransız Kanununun 13'üncü maddesine göre *conseil général*, ancak üyelerinin yarısından bir fazlası hazır ise görüşmeye [s.18] başlayabilir¹⁷. 1871 Osmanlı Nizamnamesinin 70'inci maddesine göre ise, *meclis-i umûmînin* üyelerinin üçte biri bulunmadıkça görüşme yapamaz¹⁸.

e) Görev ve Yetkileri.- *Conseil général de département* ile meclis-i umûmî-i vilâyet arasında görev ve yetkileri bakımından da benzerlikler vardır. Fransa'da *conseil général de département*'in görev ve yetkileri 17 Şubat 1800 tarihli Fransız Kanununun 6'ncı maddesinde genel olarak ve 10 Mayıs 1838 tarihli Kanunun 1 ilâ 38'inci maddeleri arasında da ayrıntılı olarak sayılmıştır. Osmanlı'da meclis-i umûmî-i vilâyetin görev ve yetkileri 1864 Nizamnamesinin 27'nci maddesinde genel olarak ve 1871 Nizamnamesinin 62 ilâ 68'inci maddelerinde ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Her iki ülkedeki görev ve yetkilerin birbirine benzer olduğu gözlemlenebilir. Her ikisinde de görevlerin önemli bir kısmı vergilerin ilde dağıtılmasıyla ilgilidir.

f) Kararlarının İcraîliği.- 10 Mayıs 1838 tarihli Fransız Kanununun 5'inci maddesine göre Fransa'da *conseil général de département*'in kararları icraî nitelikte değildir. Kararları, Kralın, ilgili bakanın veya valinin onamasına tabiydi¹⁹. 1864 Osmanlı Nizamnamesinin 28'inci maddesine göre de *meclis-i umûmî-i vilâyetin* kararları 'icraî' nitelikte değildi. Meclisin kararları vali tarafından merkezî hükümete gönderiliyor; oradan gelecek emir ve irâde-i seniye üzerine uygulamaya konuluyordu²⁰.

* * *

Meclis-i umûmî-i vilâyete, yani il genel meclisine ilişkin olarak burada şunu belirtmek isteriz ki, 1864 ve 1871 Vilayet Nizamnamelerinin meclis-i umûmî-i vilâyet hakkında hükümleri ile 13 Mart 1329 (1913) tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-ı Muvakkatinin 'meclis-i umûmî-i vilâyet' hakkında hükümleri (m.103-135) ve keza 22 Şubat 2005 tarih ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanununun hükümleri (m.9-24) arasında büyük benzerlik vardır. Osmanlı'nın 17 Şubat 1800 tarihli Fransız Kanununun 6'ncı ve 22 Hazi-

¹⁷ Maddenin orijinali şöyledir: "Art. 13. Les séances du conseil général ne sont pas publiques ; il ne peut délibérer que si la moitié plus un des conseillers sont présents".

¹⁸ Maddenin orijinal şöyledir: "*Yetmişinci Madde:* Meclis-i umûmî a'zâsının sülûsânı (üçte biri) bulunmadıkça icrâ-yı müzâkerât olunamaz" (Yazıçevrimi Seyitdanlıoğlu'na [1996c: 90] aittir).

¹⁹ Maddenin orijinali şöyledir: "Article 5.- Les délibérations du conseil général sont soumises à l'approbation du Roi du ministre compétent ou du préfet".

²⁰ Maddenin orijinali şöyledir: "*Yirmi Sekizinci Madde:* ... Meclis-i umûmî yalnız beyân-ı re'ye me'mûr olup bunun icrââtı hükümet-i seniyyeye aid olacağından, meclis-i umûmînin müzâkeresine me'mûr olduğu husûsâtın kararını mutazammın olan mazbatalar vâlî tarafından merkezî hükümet-i seniyyeye arz ve tebliğ olunub müteallik buyurulacak emr ve irâde-i seniyye üzerine mevki-i icrâya konulacaktır". Yazıçevrimi Tural'a (2004a: 113) aittir.

ran 1833 tarihli Fransız Kanununun 1-38'inci maddelerinden aldığı meclis-i umûmî-i vilâyete ilişkin hükümler, bugün hâlâ Türkiye'de il genel meclisine ilişkin hükümler [s.19] olarak ana hatlarıyla yürürlüktedir.

Hatta günümüz Türkiye'sinin, günümüz Fransa'sına göre 17 Şubat 1800 ve 22 Haziran 1833 tarihli Fransız Kanunlarının kurdukları sisteme daha sadık kaldığını söyleyebiliriz. Türkiye'de hâlâ il genel meclisinin kendine has bir yürütme organı yoktur. Kararları hâlâ vali tarafından yürütülmektedir. 17 Şubat 1800 tarihli Fransız Kanununun 3'üncü maddesinin dediği gibi²¹, Türkiye'de hâlâ ilin yürütmesi sadece valinin görev ve sorumluluğundadır. Oysa Fransa'da valinin il özel idaresinin başı olmasına 2 Mart 1982 tarih ve 82-213 sayılı Kanunla son verilmiştir. Fransa'da *conseil général de département*'ın 1982'den beri kendisi tarafından seçilen bir yürütme organı vardır.

Keza Fransa'da 2 Mart 1982 tarih ve 83-213 sayılı Kanunla valilerin il genel meclisi kararları üzerinde üzerindeki vesayet yetkileri çok hafifletilmiş, onama yetkisine son verilmiş, valilere sadece *conseil général de département* kararları üzerinde idarî yargıya başvurma yetkisi tanınmıştır. Türkiye'de ise 22 Şubat 2005 tarih ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu döneminde, yani bugün bile, il özel idaresinin kendi yürütme organı yoktur. Türkiye'de il özel idaresinin yürütme organı Fransa'da 17 Şubat 1800 tarihli Kanununun öngördüğü gibi hâlâ validir. Türkiye'de hâlâ bugün bile 22 Haziran 1833 tarihli Fransız Kanununun öngördüğü şekilde il genel meclisinin bütün kararları valinin onamasına tâbidir²².

E. ARRONDISSEMENT - KAZA KARŞILAŞTIRMASI

Fransa'da mülkî idare sisteminin ikinci basamağını *arrondissement*'lar oluşturur. 22 Aralık 1789 tarihli Kanunun 2'nci maddesine göre, her *département*, kendi içinde *district*'lere bölünecektir. *District* sayısı, üçün altında dokuzun üstünde olmamak şartıyla Millet Meclisi tarafından ilgili *département*'ın ihtiyaçları göz önünde bulundurularak belirlenecektir (m.2). 17 Şubat 1800 tarihli Kanunla *district*'lerin ismi *arrondissement* olarak değiştirilmiştir. *Arrondir* (yuvarlak hâline getirmek) fiilinden gelen *arrondissement* kelimesini Türkçeye anlam olarak 'yuvarlaklık' veya 'daire' diye, işlevsel olarak da 'ilçe' veya 'kaza' diye çevirebiliriz.

²¹ Maddenin orijinali şöyledir: "Art. 3.- Le préfet sera chargé seul de l'administration".

²² Aslında 22 Şubat 2005 tarih ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanununun 15'inci maddesi, valinin il genel meclisi kararları üzerindeki vesayet yetkisini Fransa'da olduğu gibi hafifletmişti. Ne var ki, Anayasa Mahkemesi 18 Ocak 2007 tarih ve E.2005/32, K.2007/3 sayılı Kararıyla 15'inci maddeyi kısmen iptal etmiş ve neticede il genel meclislerinin kararları yine valinin onamasına tâbi hâle gelmiştir (*Resmî Gazete*, 29 Aralık 2017, Sayı 26741, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/12/20071229.htm>, 19 Aralık 2017). Bu konudaki tartışmalar ve eleştiriler için bkz.: Gözler, 2009: 376, 397-398.

Fransa'da 15-16 Ocak 1790 tarihli Kanunla 83 *département* ve onların içinde 386 *district (arrondissement)* kurulmuştur. [s.20] *Arrondissement* sayısı 10 Eylül 1926 tarihli Kararnameyle 386'dan 280'e indirilmiştir. 2015 yılı itibarıyla Fransa'da 343 *arrondissement* vardır (Frier ve Petit, 2015: 165).

22 Ocak 1871 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesine göre vilâyetler livalara ve livalar da kazalara ayrılıyordu (m.1).

17 Şubat 1800 tarihli Fransız Kanunu, her *arrondissement*'da bir *sous-préfet* ve on bir üyeden oluşan *conseil d'arrondissement*'in bulunmasını öngörmektedir (m.8). Şimdi bu organları Osmanlı muadilleriyle karşılaştıralım.

1. *Sous-préfet* - Kaymakam Karşılaştırması

Sous-préfet, kelime kelime 'alt vali' olarak çevrilebilirse de Türkçedeki normal karşılığı, 1864 Nizamnamesinin kullandığı terim olan 'kaymakam'dır. 'Kaim' ve 'makam' kelimelerinden oluşan 'kaymakam' kelimesi 'yerine geçen makam' demektir (Devellioğlu, 1984: 579). Zaten Fransa'da *sous-préfet*'yi düzenleyen 27 Nisan 1995 tarih ve 95-486 sayılı Kararname'nin 1'inci maddesinde, *sous-préfet*, *préfet*'nin *arrondissement*'daki vekili olarak tanımlanmıştır²³.

1864 ve 1871 Osmanlı Nizamnamelerine göre kazanın baş yöneticisinin adı 'kaymakam' idi. 1871 Nizamnamesinin 3'üncü maddesi "kazâ idâresinin re'is ve mes'ûlü"nün kaymakam olduğunu hüküm altına almaktadır. Nizamnamenin kaza idaresinin baş yöneticisine 'kaymakam' ismi vermesi, 17 Şubat 1800 tarihli Fransız Kanununun *arrondissement*'in baş yöneticisine *sous-préfet* ismini vermesiyle benzeşmektedir.

17 Şubat 1800 tarihli Kanuna göre *sous-préfet*, '*Premier Consul*', yani devlet başkanı tarafından atanır (m.18). Günümüzde de Fransa'da 26 Mart 1964 tarih ve 64-260 sayılı Kararname uyarınca *sous-préfet*, müşterek kararnameyle, yani İçişleri Bakanı, Başbakan ve Cumhurbaşkanı'nın imzalarıyla atanırlar (De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, 1999: c.I, s.112).

1871 Nizamnamesinin 43'üncü maddesine göre kaymakam devlet tarafından atanır. Türkiye'de günümüzde kaymakamlar, aynen Fransa'da olduğu gibi 16 Haziran 1949 tarih ve 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 29'uncü maddesi uyarınca üçlü kararnameyle, yani İçişleri Bakanı, Başbakan ve Cumhurbaşkanı'nın imzalarıyla atanırlar. Kaymakamın ismi ve atanma usûlü konusunda Fransa ile Türkiye arasında geçmişte ve günümüzde tam bir benzerlik vardır.

²³ Maddenin orijinali şöyledir: "Article 4-1.- Le sous-préfet d'arrondissement est le délégué du préfet dans l'arrondissement".

17 Şubat 1800 tarihli Fransız Kanununun 9'uncu maddesine göre *sous-préfet*, arrondissement idaresinden sorumludur. Günümüzde Fransa'da *sous-préfet*'nin görev ve yetkileri 27 Nisan 1995 tarih ve 95-486 sayılı Kararnameye [s.21] düzenlenmiştir. Bu Kararnamenin 1'inci maddesine göre *arrondissement*'da *préfet*'nin vekilidir ve *préfet*'nin devleti temsilinde ona yardımcı olur. *Sous-préfet*, *préfet*'nin gözetimi altında *arrondissement*'da kanun ve nizamlara uyulmasını, kamu düzeninin ve güvenliğinin sağlanmasına katılır. *Arrondissement*'da devlet hizmetlerinin uyumlu bir şekilde yürütülmesini sağlar.

1871 Osmanlı Nizamnamesine göre, kaymakam, “kazâ idâresinin reis ve mesûlü”dür (m.3) ve “kaymakam, umûr-ı mülkiyye ve mâliyye ve zabtiyyenin idâresine... memûr”dur (m.43). Günümüzde de Fransa'da olduğu gibi 16 Haziran 1949 tarih ve 5442 sayılı İl İdare Kanununun 27'nci maddesine göre kaymakam, “ilçe genel idaresinin başı ve mercii”dir. Aynı maddeye göre, “kaymakam, ilçede Hükümetin temsilcisidir. İlçenin genel idaresinden kaymakam sorumludur”. Kaymakamın pek çok görev ve yetkisi adı geçen Kanunun 31'inci maddesinde sayılmıştır.

Ayrıca belirtelim ki, Türkiye'de illerde ‘merkez ilçe’nin başında bir kaymakamının bulunmaması, buranın doğrudan doğruya vali tarafından idare edilmesi uygulamasının temelinde de, 17 Şubat 1800 tarihli Fransız Kanununun “*département*’in merkezindeki *arrondissement*’da *sous-préfet* bulunmaz” diyen 11'inci maddesinden kaynaklanmaktadır²⁴.

2. *Conseil d'arrondissement* - Kaza İdare Meclisi Karşılaştırması

17 Şubat 1800 tarihli Fransız Kanununun 8'inci maddesine göre her *arrondissement*'da on bir üyeden oluşan bir *conseil d'arrondissement* olacaktır. Üye sayısı 22 Haziran 1833 tarihli Kanunun 20'nci maddesiyle şu şe-

²⁴ Aslında 1864 Vilayet Nizamnamesinin 24'üncü maddesinde, ‘merkez liva’nın da bir mutasarrıfının olmasını ve keza 35'nci maddesinde de ‘merkez kaza’nın bir kaymakamının olmasını öngörülyordu. Ancak 1871 Nizamnamesinde bu yönde bir hüküm yoktur. Tural (2005: 83), 1871 Nizamnamesinin “pek bir faydası görülmeyen merkez liva, mutasarrıf ve kaymakamlıkları da ilga” ettiğini not etmektedir. Gerçekten de 1864 Nizamnamesinin 1289'da basılan *Düstur*'da (Tertip 1, Cilt I, s.608-624) yayınlanan ve Tural (2004a: 110-120) tarafından yazıçevrimi yapılan metninde ikinci maddeden sonra yıldızlı dipnotta “merkez vilayet olan sancakta mutasarrıf olmayıp vali tarafından bizzat idare olunmak karar-ı ahir iktisazındandır” notu (*Düstur*, Tertip 1, Cilt I, s.608); 24'üncü maddeden sonra konulan yıldızlı dipnotta “merkez mutasarrıflığı ilga olunarak vazifesi valiye... verilmiştir” notu (*Düstur*, Tertip 1, Cilt I, s.612); 35'inci maddeden sonra konulan 1 nolu dipnotta “merkez kaza kaymakamlığı mülğadır” notu (*Düstur*, Tertip 1, Cilt I, s.615) bulunmaktadır. 1864 Nizamnamesinin 17 Şubat 1800 tarihli Fransız Kanunundan ayrıldığı istisnaî bir konuda da çok kısa bir süre sonra 17 Şubat 1800 tarihli Fransız Kanununun benimsediği çözüme geri dönülmüştür.

kilde değiştirilmiştir: Bu meclis dokuzdan az olmamak üzere, *arrondissement*'daki *canton* sayısınca üyeden oluşacaktır²⁵.

17 Şubat 1800 tarihli Fransız Kanununun 18'inci maddesi, *conseil d'arrondissement* üyelerinin devlet başkanı tarafından atanması usûlünü öngörmüş [s.22] ise de, bu hüküm, 22 Haziran 1833 tarihli Kanunla değiştirilmiş ve *conseil d'arrondissement* üyelerinin, her *canton*'da toplanacak ikinci seçmenlerden ve jüri listesine kayıtlı vatandaşlardan oluşan bir 'seçmenler kurulu (seçim meclisi, *assemblée électorale*)' tarafından seçilmesi usûlü benimsenmiştir (m.22).

1864 Osmanlı Nizamnamesi de her kazada bir 'kaza idare meclisi (meclis-i idare-i kaza)' oluşturulmasını öngörmüştür. Nizamnamenin 46'ncı maddesine göre meclisin üç Müslim ve üç gayrimüslim üyesi seçim yoluyla belirlenecektir Nizamnamenin 67'nci maddesine göre üyeler, dereceli bir şekilde oluşturulmuş bir seçmenler heyeti tarafından seçilmektedir. Nizamnamenin 47'nci maddesine göre kazanın hakimi, müftüsü, gayrimüslim ahalinin ruhanî reisleri, kaza katibi de idare meclisinin doğal üyesidir.

Fransa'da *conseil d'arrondissement*'ın görev ve yetkileri, 17 Şubat 1800 tarihli Fransız Kanununun 10'uncu maddesinde sayılmıştır. Bu maddeye göre *conseil d'arrondissement*'ın doğrudan vergileri *arrondissement*'ın şehir, kasaba ve köyleri arasında paylaşmak²⁶, kazanın yıllık gelir gider hesaplarını görüşmek, *arrondissement*'ın ihtiyaçları ve durumu hakkında görüş (*opinion*) bildirmek gibi görev ve yetkileri vardır.

1871 Osmanlı Nizamnamesinin 92'nci maddesi de kaza idare meclisinin görev ve yetkilerini 17 Şubat 1800 tarihli Fransız Kanununun 10'uncu maddesine benzer bir şekilde şöyle düzenlemiştir. Nizamnamenin 92'nci maddesine göre kaza idare meclisinin tarh olunan vergileri mahallelere ve köylere göre paylaşılacak, kazanın gelirlerini ve giderlerini incelemek, memurların yargılanmasıyla ilgili yetkili oldukları konuları görüşmek gibi görev ve yetkileri vardır²⁷.

²⁵ Maddenin orijinali şöyledir: "Art. 20.- Il y aura dans chaque arrondissement de sous-préfecture un conseil d'arrondissement composé d'autant de membres que l'arrondissement a de cantons, sans que le nombre des conseillers puisse être au-dessus de neuf".

²⁶ Maddenin orijinali şöyledir: "Art. 10.- ... Il fera la répartition des contributions directes entre les villes, bourgs et villages de l'arrondissement. ... Il entendra le compte annuel que le sous-préfet rendra de l'emploi des centimes additionnels destinés aux dépenses de l'arrondissement. Il exprimera une opinion sur l'état et les besoins de l'arrondissement, et l'adressera au préfet".

²⁷ Maddenin orijinali şöyledir: "Doksanıncı Madde: ... Meclis-i idâre-i kazânın vezâ'ifi vâridât ve mesârif-i kazânın tedkiki ... Meclis-i İdâre-i livâ kararıyla tarh olunan tekâlifin mahallât ve kuraya taksîmi... me'mûrîn muhâkemâtundan nizâmen hükümlerine me'zûn oldukları mevaddin rû'yeti... husûslarıdır. Kazâ idâre meclisleri kararlarını bâ-mazbata ka'immakama teblîğ ider". Yazıçevrimi Seyitdanlıoğlu'dan [1996c: 94] alınmıştır.

Görüldüğü gibi Fransız *arrondissement*'ı ile Osmanlı kazası ve keza Fransız *sous-préfet*'si ile Osmanlı kaymakamı ve Fransız *conseil d'arrondissement*'ı ile Osmanlı kaza idare meclisi arasında pek çok benzerlik vardır.

G. CANTON - NAHİYE KARŞILAŞTIRMASI

Önce Fransa'da *canton* teşkilatını, sonra Osmanlı'da *nahiye* teşkilâtını görelim: [s.23]

1. Fransa'da

Fransa'da her *arrondissement* kendi içinde *canton*'lara bölünmüştür. 22 Aralık 1789 tarihli Kanunun 3'üncü maddesine göre, *kanton*'lar ortalama dört *lieue*²⁸ kare (yaklaşık 18 km²) büyüklüğünde olacaktır. Fransızca *canton* kelimesi, İtalyanca 'köşe' anlamına gelen '*cantone*' kelimesinden gelmektedir (Robert, 1991: 247). Anlam olarak 'dünyanın dört bucağı' deyiminde olduğu gibi 'bucak' diye çevrilebilir. *Canton* kelimesi Osmanlı döneminde Türkçeye 'nahiye' olarak çevrilmiştir²⁹. Osmanlı Türkçesinde 'nahiye' kelimesi ilk anlamıyla 'kenar', 'yan taraf' anlamına gelmektedir (Devellioğlu, 1984: 955). Nitekim *canton* kelimesi hukuk terimi olarak Osmanlı'da 'nahiye', Cumhuriyet döneminde de 'bucak' olarak çevrilmiştir.

Mart 1790'da Fransa'da 4600 *canton* ihdas edilmiştir (Ozouf-Marignier ve Verdier, 2009: 284). Fransa'da 2003 yılı itibarıyla 4035 adet *canton* vardır (Faure, 2016: 193). 2015 yılında *canton* sayısı 2054 indirilmiştir (Faure, 2016: 103; Frier ve Petit, 2015: 165). *Canton*'lar bazen bir şehir veya bir kasabayı, bazen de dört beş köyü içeren bölgelerdir. Nüfusları arasında büyük oransızlık vardır (Chapus, 2001: 252).

Fransa'da devrim takvimiyle 5 Fructidor Yıl III (22 Ağustos 1795) ile 22 Frimaire Yıl VIII (13 Aralık 1799) arasındaki dört yıllık dönem, yani *Directoire* dönemi hariç, *canton*'ların yürütme organları ve meclisleri olmamıştır (Chapus, 2001: 252; Ozouf-Marignier ve Verdier, 2009: 284). *Canton*'lar eskiden sulh hakiminin yargı çevresi olarak işlev görüyorlardı (Ozouf-Marignier ve Verdier, 2009: 284). Bazı durumlarda da *canton*'lar vergi dairelerinin ve jandarma karakollarının yetki sahası olarak işlev görmüşlerdir (Rouault, 2015: 143). Fransa'da bugün *canton*'lar, sadece *conseil*

²⁸ *Lieue*, bir uzunluk birimi olup bir adamın bir saatte yürüyebileceği mesafedir. Bir *lieue*, ortalama 4 km olarak kabul edilebilir (<http://www.wikizero.org/index.php?q=aHR0cHM6Ly9mci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvTGllldWU>, 11.12.2017).

²⁹ Nitekim Şemseddin Sami, *Kamus-ı Fransevi*'de *canton* kelimesinin karşılığı olarak 'nahiye' kelimesini vermektedir (Şemseddin Sami, 1315: 268).

général de département üyelerinin seçimi için ‘seçim çevresi (*circonscription électorale*)’ olarak fonksiyon ifa ederler (Serrand, 2015: 171).

2. Osmanlı’da

1864 Nizamnamesinde (m.4) ‘nahiye’ kelimesi geçiyorsa da nahiyeler düzenlenmemiştir. Nahiyeler 1871 Nizamnamesiyle düzenlenmiştir. Nizamnamenin 1’inci maddesinde kazaların ‘nevakiye’, yani nahiyelere bölünmesi öngörülmüştür. ‘Nahiye’ ve keza cumhuriyet döneminde kullanılan ‘bucak’ kelimelerinin Fransızca *canton* kelimesi ile aynı anlama geldiğini yukarıda açıklamıştık.

[s.24] 1871 Nizamnamesine göre bir yerin nahiye olabilmesi için oradaki erkek nüfusunun en az beş olması gerekir (m.52). Nizamnameye göre, kazanın içindeki köyler ve çiftlikler kendi içlerinde yakınlıklarına göre dairelere bölünecek ve bu dairelerden her biri ‘nahiye’ olarak isimlendirilecektir (m.50). Nahiye içinde kalan köylerden biri nahiye merkezi olacaktır (m.51).

1871 Nizamnamesi, dönemin Fransız mevzuatından farklı olarak, nahiyeler için ‘nahiye müdürü’ ve ‘nahiye meclisi’ olmak üzere iki organ öngörmektedir. Nizamnamenin 3’üncü maddesine göre nahiye idaresinin başı ‘müdür’dür ve ‘müdür’ nahiyenin yönetiminden sorumludur. Nahiye müdürünün görevleri, 1871 Nizamnamesinin 56 ilâ 58’inci maddelerinde ayrıntılarıyla düzenlenmiştir.

1871 Nizamnamesi 94’üncü maddesine göre nahiye meclisi, nahiyede bulunan köylerin ihtiyar meclislerinden gelecek dörder üyeden oluşur. Meclis, icraî karar alma yetkisine sahip bir meclis değil, ‘danışma meclisi (heyeti müşavere)’ niteliğinde bir meclisti (m.54). Bu meclisin görev ve yetkileri Nizamnamenin 100’üncü maddesinde sayılmıştır.

Fransa’da *canton* birimi, yukarıda da açıkladığımız gibi, *Directoire* dönemindeki dört yıllık bir dönem (1795-1799) hariç, önemli bir işlev ifa edememiştir.

1871 Osmanlı Nizamnamesi, Fransız kanunlarından farklı olarak, nahiyeler için yürütme ve müzakere organları öngörmüş ve bu organları önemli görev ve yetkilerle donatmış olsa da, nahiyeler Osmanlı döneminde önemli bir fonksiyon ifa edememişlerdir³⁰. Aynı şey Cumhuriyet dönemi için de söylenebilir. 18 Nisan 1929 tarih ve 1426 sayılı Vilayetler İdaresi Kanunu ve 18 Nisan 1929 tarih ve 1426 sayılı Vilayetler İdaresi Kanunu, nahiyeleri ayrıntılarıyla düzenlemiş olsa da Cumhuriyet döneminde de nahiyeler işlevsiz kalmışlardır. Neticede 10 Eylül 2014 tarih ve 6552 sayılı Kanunla resmen kaldırılmışlardır. Fransız *canton*’ları ile Osmanlı/Türk nahiyeler arasında

³⁰ Bu konuda bkz.: Keskin, 2007: 191-193; Kartal, 2010: 51.

bu'nların organları ve yetkileri bakımından kağıt üzerinde farklılık olsa bile bunlar arasında gerçek hayatta işleyişleri bakımından bir fark olmamıştır.

Yukarıda görüldüğü gibi, hukukî statüleri ve yetkileri çok farklı da olsa, Fransa'da *canton*'lar ile bizdeki nahiyeler/bucaklar aynı kaderi paylaşmışlardır. Fransa'da işlemeyen bir idarî birimin Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde işleme şansı olmamıştır. Bu da Osmanlı/Türk mülkî idare teşkilâtının derin bir şekilde Fransız etkisi altında olduğu göstermektedir. [s.25]

ÖZET

1864 ve 1871 Osmanlı Nizamnameleriyle kurulan vilayet sistemi ile Fransa'da o dönem yürürlükte olan kanunlarla kurulmuş *département* sistemi karşılaştırıldığında bunlar arasında pek çok benzerliğin olduğu görülmektedir. Şöyle:

Bir kere, 1864 ve 1871 Osmanlı Nizamnamelerinin öngördüğü liva kademesi hariç tutulursa, her iki ülkede de öngörülen mülkî idare taksimatı birbirine benzerdir. Fransa'da *département-arrondissement-canton* şeklinde bir bölümlenme, Osmanlı'da da *vilayet-kaza-nahiye* şeklinde bir bölümlenme vardır.

Fransız *département*'ı ile Osmanlı vilayeti arasında pek çok benzerlik vardır. *Département*'in *préfet*, *conseil général de département* ve *conseil de préfecture* olmak üzere üç organı; vilayetin de vali, meclis-i umûmî-i vilâyet ve vilayet idare meclisi olmak üzere üç organı vardır.

Préfet ve vali her iki ülkede de merkezî idare tarafından atanmaktadır. Her iki ülkede de *préfet* ve vali ilin başı ve yürütme organıdır. *Préfet* ve valinin görev ve yetkileri her iki ülkede de birbirine benzer şekilde düzenlenmiştir.

Conseil général de département ile meclis-i umûmî-i vilâyet arasında üyelerinin seçilme ehliyetleri, seçilme usûlleri, toplantı ve karar usûlleri, görev ve yetkileri ve aldıkları kararların icrası bakımından pek çok benzerlik vardır.

Conseil de préfecture ile vilayet idare meclisi arasında gerek oluşumları, gerek çalışma usûlleri, gerekse görev ve yetkileri bakımından büyük benzerlik vardır. Fransa'da 1953 yılına kadar, Türkiye'de de 1982 yılına kadar her iki kurulun yargısal yetkileri de vardı. Bunlar ilk derece idare mahkemesi olarak fonksiyon ifa ediyorlardı.

Fransız *arrondissement*'ları ile Osmanlı kazaları ve keza Cumhuriyet dönemi ilçeleri arasında büyük benzerlik vardır. *Arrondissement*, merkezî idare tarafından atanan *sous-préfet* tarafından; kaza/ilçe ise yine merkezî idare tarafından 'kaymakam' tarafından yönetilmektedir. Keza Fransa'da

conseil d'arrondissement, Osmanlı'da ise bir 'kaza idare meclisi' bulunuyordu. Bunların her ikisinin seçim, çalışma usûlleri ve görev ve yetkileri birbirine benzemektedir.

Fransız *canton*'ları ile Osmanlı nahiyeleri arasında organları bakımından pek çok farklılık olmakla birlikte, her iki ülkede de bu mülkî idare birimi işlevsiz kalmıştır. Günümüzde Fransa'da *canton* sadece seçim çevresi olarak varlığını sürdürmektedir. Türkiye'de ise nahiyeler, 2014 yılında resmen kaldırılmıştır. [s.26]

SONUÇ

Osmanlı mülkî idare sistemi ile Fransız mülkî idare sistemi arasında, bu sistemin bölümleri, her bölümde yer alan organların isimleri ve sayıları, bunların oluşumları, çalışma usûlleri, görev ve yetkileri ve hatta kararlarının yürürlüğe girişi ve icrası bakımından benzerlik ve yer yer ayniyet söz konusudur. Bu nedenle 1864 ve 1871 Osmanlı Nizamnameleriyle kurulan vilayet sisteminin dönemin Fransa'sında yürürlükte olan vilayet sisteminden alındığını söyleyebiliriz.

Ancak 1864 ve 1871 Osmanlı Vilayet Nizamnamelerinin dönemin Fransız kanunlarından birebir çevirisi olduğu söylenemez. Zaten madde madde bir çevirinin olması şu nedenlerden dolayı mümkün de değildir. Bir kere, Fransa'da mülkî idare, geçmişte de günümüzde de, *tek* bir kanunla düzenlenmemiştir. Fransız mülkî idare sistemi, önceden planlanmış ve bir bütün olarak tek seferde kurulmuş bir sistem değil, 1789 yılından başlayarak uzun bir tarihsel süreç boyunca çıkarılan çeşitli kanun ve kararnamelerle adım adım ortaya çıkmış ve biçimlenmiş bir sistemdir. Çıkarılan kanun ve kararnameler, önceki kanun ve kararnameleri bütünüyle yürürlükten kaldırmamış, onlarda bazı değişiklikler yapmış veya onları tamamlayan nitelikte bazı yeni hükümler getirmiştir. Dolayısıyla ortada zaten madde madde çevrilecek tek bir kanun metni hiçbir zaman olmamıştır.

Keza Fransa'da mülkî idare teşkilatı hiçbir zaman, sistematik bir kanunla *bir bütün olarak* düzenlenmemiş, bu teşkilatın çeşitli parçaları farklı kanunlarla düzenlenmiştir. Örneğin Fransa'da valiler başka, il genel meclisleri başka, il idare meclisleri daha başka kanun ve kararnamelerle düzenlenmiştir. Hatta bazen aynı organın kuruluşu bir kanunla, görev ve yetkileri bir başka kanunla düzenlenmiştir. Mesela Fransa'da il genel meclislerinin kuruluşu, 22 Haziran 1833 tarihli Kanunla, aynı meclislerin görev ve yetkileri ise 10 Mayıs 1838 tarihli Kanunla düzenlenmiştir.

Oysa Osmanlı ve keza Türk mülkî teşkilatı sistematik nizamname ve kanunlarla düzenlenmiştir. 1864 ve 1871 Nizamnameleri, vilayet idaresini bütün yönleriyle düzenleyen nizamnamelerdir. Nizamnamelerde vilayetin, kazanın ve nahiyenin yürütme organlarının (vali, kaymakam, nahiye müdü-

rü) ve meclislerinin atanmaları ve seçim usûlleri ve keza görev ve yetkileri sistematik bir şekilde düzenlenmiştir. Aynı şey 13 Mart 1329 (1913) tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-ı Muvakkati, 18 Nisan 1929 tarih ve 1426 sayılı Vilayetler İdaresi Kanunu ve 16 Haziran 1949 tarih ve 5442 sayılı İl İdaresi Kanununu için de söylenebilir. Türk kanunlarının çeşitli hükümleri çeşitli Fransız kanunlarını çeşitli maddelerinden yararlanılarak kaleme alınmış olsa da onlardan çok daha sistematiktir. Tek bir nizamname ve kanunla bütün mülkî idare teşkilatı düzenlenmeye çalışılmıştır. [s.27]

Ancak şekle ve sisteme ilişkin bu farklara rağmen, Osmanlı'da ve Türkiye'de mülkî idare teşkilatına ilişkin yapılan düzenlemeler içerik olarak çeşitli Fransız kanunlarının çeşitli maddelerinden alınmadır.

Burada şunu da ilave etmek gerekir ki, Fransız etkisi sadece Osmanlı dönemiyle sınırlı kalmamıştır; bu etki Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir. Aslında bu etkiyi göstermek için yukarıda 1864 ve 1871 Nizamnameleri ile dönemin Fransız kanunları arasında yaptığımız karşılaştırma benzeri bir karşılaştırmayı, 13 Mart 1329 (1913) tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-ı Muvakkati ve 18 Nisan 1929 tarih ve 1426 sayılı Vilayetler İdaresi Kanunu ile aynı dönemde yürürlükte olan Fransız kanunları arasında da yapmak gerekir. Keza aynı karşılaştırmayı Türkiye'de günümüzde yürürlükte olan 16 Haziran 1949 tarih ve 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun hükümleri ile Fransa'da günümüzde yürürlükte olan Fransız kanunları hükümleri arasında da yapmak gerekir. Bu karşılaştırmalar yapılırsa görülecektir ki, geçmişte olduğu gibi günümüzde de Türk mülkî idare sistemi üzerinde büyük bir Fransız etkisi vardır. Günümüzde Türk ve Fransız mülkî idare sistemleri arasında, mülkî idare bölümlenmesi, bu bölümlenmedeki organların sayıları, türleri, isimleri, oluşumları, çalışma usûlleri, görev ve yetkileri ve hatta kararlarının yürürlüğe giriş ve uygulanma usûlleri ve keza bunların kararlarının yargısal denetimi bakımından pek çok benzerlik vardır.

Aslında Fransız mülkî idare sisteminin etkisinin, İkinci Meşrutiyet ve keza Cumhuriyet döneminde de devam etmiş olmasında şaşırtıcı bir yan yoktur. Çünkü gerek 13 Mart 1329 (1913) tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-ı Muvakkati, gerek 18 Nisan 1929 tarih ve 1426 sayılı Vilayetler İdaresi Kanunu, gerekse 16 Haziran 1949 tarih ve 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu ile 1864 ve 1871 Nizamnameleri arasında çok büyük benzerlikler vardır. Sonraki tarihli Kanunların pek çok hükmü, 1864 ve 1871 Nizamnamelerinin hükümlerinden alınmadır. Pek çok durumda ifade benzerlikleri dahi vardır. Örneğin 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 4'üncü maddesindeki "*il genel idaresinin başı ve mercii validir*" cümlesi, 1871 Nizamnamesinin 1'nci maddesindeki "*idâre-i umûmiyyenin re'is ve mercii vâli-i vilâyetdir*" cümlesinin çevirisidir. Bugün hâlâ 1864 ve 1871 Vilayet Nizamnamelerinin etkisi altındayız. Bu Nizamnameler de başta 22 Aralık 1789 tarihli Fransız Kanunu ve

17 Şubat 1800 tarihli Fransız Kanunu olmak üzere Fransız kanunlarının etkisi altındadır.

İlave edelim ki, Fransız idare sistemi ile Osmanlı/Türk idare sistemi arasındaki sadece mülkî idare bakımından değil, mahallî idareler bakımından da benzerlik vardır. Osmanlı mahallî idare sistemi, Fransız mahallî idare sisteminden alınmıştır. İl özel idarelerini, belediyeleri ve köyleri düzenleyen Osmanlı ve Türk [s.28] kanunları ile Fransa’da il özel idareleri ve belediyeleri düzenleyen kanunlar arasında büyük benzerlikler vardır. Biz bu benzerlikleri başka bir makalede incelemeyi planlıyoruz.

Not.- *Amme İdaresi Dergisine* 28.12.2017 tarihinde gönderdiğimiz makalemizin ilk versiyonunda burada *beş adet paragraf daha vardı*. Bu beş adet paragrafın hakem tarafından düzeltilmesi istenmiştir. Biz de düzeltme yerine bu paragrafları çıkarmayı tercih ettik. Makaleden çıkardığımız paragrafları, okuyucu tarafından bilinmesinde yarar olduğu düşüncesiyle, makalemizin sonuna ekliyoruz.

KAYNAKÇA

1. Osmanlı/Türk Mevzuatı

- 1864 *Vilayet Nizamnamesi*: Hicrî 7 Cemazeyilahir 1281, Rumî 26 Teşrinievvel 1280, Miladî 7 Kasım 1864 Tarihli “Vilâyet Nizamnâmesi”, *Düstur*, Tertip 1, Cilt I, s.608-624 (Dersaadet: Matbaa-i Amire, 1289). Orijinal Metne Online Erişim: <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/bitstream/handle/11543/67/199609231-c1.pdf?sequence=7&isAllowed=y> (22.12.2017). Yazıçevrimi: Tural, 2004a: 110-120; Tural ve Çapar, 2015: 374-384.
- 1871 *Vilayet Nizamnamesi*: Hicrî 29 Şevval 1287, Rumî 9 Kânûnusânî 1286, Miladî 22 Ocak 1871 Tarihli “İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi”, *Düstur*, Tertip , Cilt I, s.635-651 (Dersaadet: Matbaa-i Amire, 1289; Orijinal Metne Online Erişim: <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/bitstream/handle/11543/67/199609231-c1.pdf?sequence=5&isAllowed=y>. Yazıçevrimli Tam Metin: Seyitdanlıoğlu, 1996b: 91-99; 1996c: 89-99; Tural ve Çapar, 2015: 422-441.
- 1913 *İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-ı Muvakkati*: Hicrî 17 Rebiü'l-ahir 1331, Rumî 13 Mart 1329, Miladî 26 Mart 1913 Tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-ı Muvakkati, *Takvim-i Vekayi*, 19 Rebiü'l-ahir 1331, 15 Mart 1329. Numero 1414; *Düstur*, Tertib-i Sani, Cilt 5, s. 186-218. Orijinal Metne Online Erişim: <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/bitstream/handle/11543/71/199609296-c5.pdf?sequence=5&isAllowed=y> (23.12.2017). Yazıçevrimli Tam Metin: Reyhan, 2000: 129-154.
- 1929 *Vilayetler İdaresi Kanunu*: 18 Nisan 1929 Tarih ce 1426 Sayılı Vilayetler İdaresi Kanunu, *Resmî Gazete*, 5 Mayıs 1929, Sayı 1184, s.7159-7166 (<http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1184.pdf>, 24.12.2017).
- 1949 *İl İdaresi Kanunu*: 16 Haziran 1949 Tarih ve 5442 Sayılı İl İdaresi Kanunu, *Resmî Gazete*, 18 Haziran 1949, Sayı 7236, s.16429-16434 (<http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7236.pdf>, 24.12.2017). 2017 Yılı İtibarıyla Yürürlükteki Hâli: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.5442.pdf> (24.12.2017).

2. Fransız Mevzuatı (Tarih sırasına göre dir)

- 22 Aralık 1789 Tarihli Kanun: *Loi du 22 décembre 1789 relatif à la constitution des assemblées primaires et des assemblées administratives* (22 Aralık 1789 Tarihli Birinci Meclislerin ve İdare Meclislerinin Oluşturulmasına İlişkin Kanun), Duvergier, 1834: 73-78 (<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k65102508/>, 10.12.2017).
- 17 Şubat 1800 Tarihli Kanun: *Loi du 28 pluviôse an VIII [17 février 1800] concernant la division du territoire de la République et l'administration* (28 Pluviôse Yılı VIII [17 Şubat 1800] Tarihli [s.29] Cumhuriyetin ve İdarenin Mülkî Taksimine İlişkin Kanun), *Bulletin des lois*, No 17, Texte No 115, s.1-9 (<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k6534793j/f268>, 10.12.2017)
- 22 Haziran 1833 tarihli Kanun: *Loi du 22 juin 1833 sur l'organisation des conseils généraux de département et des conseils d'arrondissement* (22 Haziran 1833 Tarihli İl Genel Meclisi ve İlçe Meclislerinin Teşkilatı Hakkında Kanun), Dumesnil, 1843: 40-49 (<https://books.googleusercontent.com/books/content?req=AKW5QaeQxBGbAPBq18mk00hy0PYC8>, 14.12.2017).
- 10 Mayıs 1838 Tarihli Kanun: *Loi du 10 mai 1838 sur les attributions des conseils généraux et des conseils d'arrondissement* (10 Mayıs 1838 Tarihli [İl] Genel Meclislerinin ve İlçe Meclislerinin Yetkileri Hakkında Kanun), *Bulletin des lois*, No 570, s.629-638 (<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k4864180/f644>, 14.12.2017).
- 25 Mart 1852 Tarihli Kararname: *Décret du président de la république française du 15 mars 1852 sur la décentralisation administrative* (25 Mart 1852 Tarihli İdarî Adem-i Merkeziyet Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi), *Bulletin des Lois*, No 3833, s.531-534 (<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k6461921d/f585>, 14.12.2017).
- 13 Nisan 1861 Tarihli Kararname: *Décret impérial du 13 avril 1861 qui modifie celui du 25 mars 1852, sur la Décentralisation administrative* (13 Nisan 1861 Tarihli 25 Mart 1852 Tarihli İdarî Adem-i Merkeziyet Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesini Değiştiren İmparatorluk Kararnamesi), *Bulletin des lois*, No 922, s.477-481, (<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k9736482f/f509>, 15.12.2017).
- 21 Haziran 1865 Tarihli Kanun: *Loi du 21 juin 1865 relative aux conseils de préfecture* (21 Haziran 1865 Tarihli İl İdare Meclisleri Hakkında Kanun), *Bulletin des lois*, n° 1300, texte n° 13.336). Kanunun tam metnine izleyen kaynaktan ulaşılabilmektedir: Souviron ve de Pontich, 1904: 79-80 (<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k1412938/f85>, 20.12.2017).
- 10 Ağustos 1871 Tarihli Kanun: *Loi du 10 août 1871 relative aux conseils généraux* ([İl] Genel Meclisleri Hakkında 10 Ağustos 1871 Tarihli Kanun), *Bulletin des lois*, 29 Ağustos 1871 (<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k210060p/f110>, 14.12.2017).
- 10 Eylül 1926 Tarihli Kararname: *Décret du 10 septembre 1926 relatif à l'organisation de l'administration préfectorale* (Valilik İdaresi Teşkilatına İlişkin 10 Eylül 1926 Tarihli Kararname), *Journal officiel*, 14 Eylül 1926, s.10188-10202 (<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000664699&dateTexte=20171224>, 24.12.2017).
- 30 Eylül 1953 Tarihli Kanun: *Décret n° 53-934 du 30 septembre 1953 portant réforme du contentieux administratif* (İdari Yargı Reformu Hakkında 30 Eylül 1953 tarih ve 53-934 Sayılı Kararname), *Journal officiel*, 1 Ekim 1953, s.8593 (<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000675518>, 16.12.2017). [s.30]
- 14 Mart 1964 Tarihli Kararname: *Décret n°64-260 du 14 mars 1964 portant statut des sous-préfets* (Kaymakamların Statüsüne Dair Kararname), *Journal officiel*, 21 Mart 1964, s.2620.

(<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000327700>, 16.12.2017).

2 Mart 1982 Tarihli Kanun: Loi n° 82-213 du 2 mars 1982 relative aux droits et libertés des communes, des départements et des régions (Belediyelerin, İllerin ve Bölgelerin Hak ve Hürriyetlerine Dair 2 Mart 1982 Tarih ve 82-213 Sayılı Kanun), *Journal officiel*, 3 Mart 1982, s.730

(<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000880039>, (11.12.2017)..

31 Aralık 1987 Tarihli Kanun: Loi n° 87-1127 du 31 décembre 1987 portant réforme du contentieux administratif (31 Aralık 1987 Tarih ve 87-1127 Sayılı İdari Yargı Reformuna Dair Kanun), *Journal officiel*, 1 Ocak, 1988, s.7

(<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=LEGITEXT000006068986>, 13.12.2017).

27 Nisan 1995 Tarihli Kararname: Décret no 95-486 du 27 avril 1995 relatif aux pouvoirs des sous-préfets (Kaymakamın Yetkilerine Dair 27 Nisan 1994 Tarih ve 95-486 Sayılı Kararname, *Journal officiel*, 30 Nisan 1995, s.6761;

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000168925&categorieLien=id>, 22.12.2017).

17 Mayıs 2013 Tarihli Kanun: Loi n° 2013-403 du 17 mai 2013 relative à l'élection des conseillers départementaux, des conseillers municipaux et des conseillers communautaires, et modifiant le calendrier électoral (İl Genel Meclisi Üyeleri, Belediye Meclisi Üyeleri, Birlik Meclisi Üyelerinin Seçimine ve Seçim Takvimine Dair 17 Mayıs 2013 Tarih ve 2013-403 Sayılı Kanun), *Journal officiel*, 18 Mayıs 2013, s.8242,

(<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000027414225>, 19.12.2017).

3. Literatür

Chapus, R. (1999), *Droit contentieux administratif*, Paris: Montchrestien, 8. Baskı, Cilt I.

Chapus, R. (2001), *Droit administratif général*, Paris: Montchrestien, 15. Baskı.

Devellioğlu, F. (1984), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara: Aydın Kitabevi.

Dumesnil, A. J. (Ed.) (1843), *De l'organisation et des attributions des conseils généraux de département*, Paris: Chaperentier, 3. Baskı, 1843,

<https://books.googleusercontent.com/books/content?req=AKW5QaeQxBGbAPBq18mk00hy0PYC8>, 14.12.2017).

Duvergier, G. (Ed.) (1834), *Collection complète des lois, décrets, ordonnances, réglemens, avis du Conseil d'Etat*, Paris: Imprimerie A. Guyot, 2. Baskı, c.I, s.73-78

(<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k65102508/>, 10.12.2017).

Faure, B. (2016), *Droit collectivités territoriales*, Paris: Dalloz, 4. Baskı.

Ferstenbert, J., Priet, F. ve Quilichini, P. (2016), *Droit collectivités territoriales*, Paris: Dalloz, 2. Baskı. [s.31]

Frier, J.-L., ve Petit, J. (2015), *Droit administratif*, Paris: LGDF, 10. Baskı.

Gözler, K. (2011), "5018 ve 6085 Sayılı Kanunlarda Bazı İdare Hukuku Terimlerinin Yanlış Kullanımı Üzerine", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Yıl 2011, Cilt 60, Sayı 4, s.837-917 (<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/1643/17566.pdf>, 10.12.2017).

Gözler, K. (2009), *İdare Hukuku*, Bursa: Ekin, 2. Baskı, Cilt I.

Jan, P. (2015), *Institutions administratives*, Paris: LexisNexis, 5. Baskı.

Karahanoğulları, O. (2005), *Türkiye'de İdari Yargı Tarihi*, Ankara: Turhan.

Kartal, N. (2010), *İl Özel İdarelerinin Yeniden Yapılandırılması: Uygulama Aşaması Üzerine Bir Çözümleme*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler

- Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi
(<http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/5447/6101.pdf>, 10.12.2017).
- Kartal, N. (2014), “İl Sistemine Geçiş Sorunsalı: Türkiye’de 1864 Vilayet Nizamnamesi ile İl Sistemine Geçilmiş midir?”, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, Cilt 10, Sayı 23, s.279-294.
- Keskin, N. (2007), *Devletin Toprak Üzerinde Örgütlenmesi: Türkiye’de İllerin Yönetimi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
(<http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/4254/4735.pdf>, 22.12.2017).
- Laubadère, A. de, Venezia, J.-C. ve Gaudemet, Y. (1999), *Traité de droit administratif*, Paris: LGDJ, 15. Baskı, Cilt I.
- Ozouf-Marignier, M.-V. ve Verdier, N. (2009), “*Le canton d’hier a aujourd’hui: étude cartographique d’un maillage*”, in Lagadec, Y., Le Bihan, J. ve Tanguy, J.-F., (2009), *Le canton, un territoire du quotidien*, Rennes: Presses universitaires de Rennes, s.281-295, (<https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-00391699/document>, 15.12.2017).
- Reyhan, C. (2000), “Yerel Yönetim Metinleri XX: 1913 Tarihli Vilayet Genel İdaresi Geçici Kanunu”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt 9, Sayı 1, Ocak, s.129-154.
- Robert, P. (1991), *Le Petit Robert: Dictionnaire de la langue française*, Paris: Le Robert.
- Rouault, M.-Ch. (2015), *Droit administratif et institutions administratives*, Paris: Larcier, 3. Baskı.
- Serrand, S. (2015), *Manuel d’institutions administratives françaises*, Paris: PUF, 5. Baskı.
- Seyitdanlıoğlu, M. (1996a), “Yerel Yönetim Metinleri III: Tuna Vilâyeti Nizamnamesi”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt 5, Sayı 2, Mart, s.67-81.
- Seyitdanlıoğlu, M. (1996b), “Yerel Yönetim Metinleri VI: 1871 Vilâyet Nizamnamesi ve Getirdikleri”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt 5, Sayı 5, Eylül, s.89-103. [s.32]
- Seyitdanlıoğlu, M. (1996c), “Yerel Yönetim Metinleri VII: 1871 Vilayet Nizamnamesi ve Getirdikleri”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt 5, Sayı 6, Kasım, s.89-99.
- Souviron, A. ve de Pontich, H. (Ed.) (1904), *Recueil annoté de lois et décrets sur l’administration communale et départementale*, Paris: Imprimerie municipale, 6. Baskı, (<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k1412938/f85>, 20.12.2017).
- Şemseddin Sami (1315), *Kamus-ı Fransevi*, İstanbul: Mihran.
- Tural, E. (2004a), “1881 Hersek İsyanı, 1863 Eyalet Teftişleri ve 1864 Vilayet Nizamnamesi” *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt 13, Sayı 2, Nisan, s.93-123.
- Tural, E. (2004b), “Habsburg ve Osmanlı İmparatorluğunun En Uzun Asrı ve 1864 - Tuna Vilayet Nizamnameleri”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt 13, Sayı 3, Temmuz, s.83-113.
- Tural, E. (2005), “1864 ve 1871 Vilayet Nizamnameleri ve 1876 İdare-i Umumiye-i Vilayat Talimatnamesi”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt 14, Sayı 1, Ocak, s.71-91.
- Tural, E. (2015), “Osmanlı Taşrasında Fransa Etkisi: 1864 Nizamnamesi’nin Arkasında III. Napolyon mu Vardı?”, in Tural, E. ve Çapar, S. (Ed.) (2015), *1864 Vilayet Nizamnamesi*, Ankara, TODAİE - TİAV Ortak Yayını, s.69-96.
- Tural, E. ve Çapar, S. (Ed.) (2015), *1864 Vilayet Nizamnamesi*, Ankara: TODAİE-TİAV Ortak Yayını.

EK: MAKALEMİN SONUÇ KISIMINDAN HAKEM RAPORU NEDENİYLE ÇIKARDIĞIM BEŞ PARAGRAF

Açıklama.- *Amme İdaresi Dergisine* 28.12.2017 tarihinde gönderdiğimiz makalemizin ilk versiyonunun “Sonuç” bölümünde beş adet paragraf daha vardı. Bu beş adet paragraf hakem tarafından düzeltilmesi istenmiştir. Biz de düzeltme yerine bu paragrafları çıkarmayı tercih ettik. Zaten TODAİE’ye yönelik öneri de, adı geçen kurumun lağvedilmesiyle anlamını yitirmiştir. TODAİE’nin lağvedilmesiyle Türk idare tarihi çalışmalarının daha da fakirleşeceğiinden korkulur. Makaleden çıkardığımız paragrafları, okuyucu tarafından bilinmesinde yarar olduğu düşüncesiyle, aşağıya ekliyoruz. Hatırlatalım ki, burada mavi renkle dizilen bu “EK” başlıklı bu kısım makalenin *Amme İdaresi Dergisinde* yayınlanan hâlinde yoktur.

Bu şekilde bu makaleyi bir sonuca bağlamış oluyoruz. Ancak son noktayı koymadan önce, Türk idare tarihi çalışmaları hakkında genel ve eleştirel nitelikte bir gözlemimizi aktarmak isteriz: Günümüzde Türk idare tarihi çalışmalarının neredeyse tamamına yakını tarihçiler ve kamu yönetimcileri tarafından yapılmaktadır. Günümüzde hukukçular tarafından yapılan idare tarihi çalışmaları pek azdır³¹. Oysa bu alanda hukukçuların, özellikle de idare hukukçularının da çalışması gerekir. Maalesef idare hukukçuları bu işin üstesinden gelememektedirler. Bunun birinci sebebi ülkemizde idare hukukçularının sayısının azlığı ve idare tarihi alanına kendini adayacak idare hukukçusunun olmamasıdır. Bunun ikinci sebebi ise, idare hukukçularının ezici çoğunluğunun eski yazıyı bilmemesi ve Osmanlı Türkçesine hakim olmalarıdır. Hukuk fakültelerinde görev yapan hukuk tarihçileri ise çoğunlukla özel hukuk ağırlıklı konular çalışmakta, idare hukukuyla ilgili konulara pek az ilgi göstermektedirler.

İdare tarihi alanında çalışan idare hukukçuların olmamasından kaynaklanan bu eksiklik, tarihçiler ve kamu yönetimcileri tarafından doldurulamamaktadır. Bunların yaptığı çalışmalarda, hukuk terminolojisine ve metodolojisine hâkim olamamaktan kaynaklanan pek çok eksiklik ve hatta yer yer yanlışlıklar vardır. Yapılan çalışmaların önemli bir kısmında incelenen kurum, bu kurumu düzenleyen kanun ve nizamname hükümlerine atfen somut olarak incelenmek yerine, bu kurumun arkasında bulunan sosyal, siyasal ve ekonomik sebepler incelenmektedir. Şüphesiz bu sebeplerin de incelenmesi gerekir. Ama bu sebeplerin incelenmesinin söz konusu kurumun hukukî statüsünün aydınlatılmasına yapacağı bir katkı yoktur.

Nihayet Türk idare tarihi çalışan tarihçiler ve kamu yönetimcilerinin ezici çoğunluğunun bir eksiği daha vardır: Bunların çoğunluğu Fransızca bilmemektedirler. Fransızca kaynaklara hakim olmadan Tanzimat sonrası Türk idare tarihiyle ilgili yapılacak çalışmalar bir yönüyle daima eksik kala-

³¹ Bu tür çalışmalara bir örnek olarak Onur Karahanoğulları’nın *Türkiye’de İdari Yargı Tarihi* (2005) çalışması zikredilebilir.

çaktır. Bu iddiamızın en güzel ispatı, Osmanlı vilayet sisteminin kaynağı konusunda yapılan tartışmalardır. Yukarıda zikrettiğimiz Erkan Tural'ın (2015) makalesinin birinci bölümü mükemmeldir; ama yukarıda gösterildiği gibi, Fransız mülkî idare sisteminin incelediği ikinci kısmında bazı eksiklikler ve yanlışlar vardır. Çok çalışkan bir araştırmacı olduğu anlaşılan sayın Tural'ı, makalesinin ikinci kısmında başarısızlığa düşüren şey, yazarın araştırma eksikliği değil; bu kısımda Fransızca kaynaklar yerine İngilizce kaynaklar kullanmasıdır.

Bu vesileyle, Türk idare tarihi çalışacak genç araştırmacılara, eski yazı ve Osmanlı Türkçesi yanında Fransızca da öğrenmelerini ve mümkün mertebe idare hukuku da çalışmalarını tavsiye ederiz. Hukuk fakültelerinin bu tür bir araştırmacı yetiştirme ihtimali halihazırda çok düşüktür. Bu işi yapmaya en elverişli kurum zannımca TODAİE'dir. TODAİE'ye Türk idare tarihi alanında çalışacak, hukuk fakültesi mezunu, Fransızca bilen, eski yazı öğrenmeye hevesli genç araştırmacılar istihdam etmesini ve yetiştirmesini öneririm.

Son olarak TODAİE'ye ve *Amme İdaresi Dergisine* hitaben şunları söylemek isterim: Son yirmi yılda TODAİE ve *Amme İdaresi Dergisi*, hukukî yaklaşımdan çok uzaklaştı *Amme İdaresi Dergisinde* son yıllarda yayınlanan idare hukuku makalesi neredeyse yok. Oysa bu *Derginin* ilk 30 yılında Lütfi Duran, Şeref Gözübüyük, Tekin Akıllıoğlu gibi idare hukukçularının pek çok makalesi yayınlanmıştır. TODAİE'nin son yıllarda düzenlediği sempozyumlarda artık idare hukukçuları pek görülüyor³². Şüphesiz ki TODAİE, kamu yönetiminin idare hukukundan bağımsız bir disiplin olduğunu düşünüyor olabilir. Ancak kamu yönetiminin idare hukukundan bağıni bütünüyle koparması, bizzat bu disipline zarar veriyor ve onu yer yer boş tartışmalar ve hatta bazen yanlışlıklar³³ içine sürüklüyor. Örneğin 6-7 Kasım 2014 tarihlerinde TODAİE tarafından düzenlenen "1864 Vilayet Nizamnamesinin 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu"nda sunulan ve daha sonra da kitap olarak yayınlanan 25 bildirinin hiç olmazsa biri bir idare hukukçusunun bildirisi olsaydı, acaba 1864 Nizamnamesinin mahiyeti daha iyi anlaşılmasaydı? Hâliyle Türk idare tarihi çalışmalarına idare hukukçularının da katılması dileğinin asıl muhatabı idare hukukçularıdır.

(28.12.2017. K.G.)

³² Örnek olarak TODAİE tarafından 6-7 Kasım 2014 tarihlerinde düzenlenen 'Vilayet Nizamnamesinin 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu'nda 25 adet bildiri sunulmuştur. Bildiri sunanların içinde tek bir idare hukukçusu yoktur.

³³ Kamu yönetimcilerinin idare hukukunun temel kavramlarını mümkün mertebe öğrenmeleri gerektiğini düşünüyorum. Maalesef son yıllarda Türkiye'de kamu yönetimcileri ve hatta kanun koyucunun idare hukukunun, kamu idaresi, kamu kurumu gibi en temel kavramlarını yanlış kullandıkları oluyor. Bu konuda gözlemler ve eleştiriler için bkz.: Gözler, 2011.

Bu makaleye aşağıdaki şekilde atıf yapılması önerilir:

Kemal Gözler, "Osmanlı Mülki İdare Sistemi Üzerinde Fransız Etkisi: 1864 ve 1871 Vilayet Nizamnameleri Fransa'dan mı İktibas Edilmiştir?", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 52, Sayı 1, Mart 2019, s.1-32.

(Online Erişim: <http://www.idare.gen.tr/mulki-idare-fransiz-etkisi.pdf> (15.5.2019)

veya

<http://ammeidaresi.hacibayram.edu.tr/Dergiler> veya

<http://yayin.hacibayram.edu.tr/Dergiler>

Dergi Seç > Amme İdaresi Dergisi > Cilt Seç > 52-2019 > Sayı Seç > 1 Mart).